



*Lähirookaohjelman laadullinen arviointi*



## SISÄLTÖ

YHTEENVETO.....	3
1 LÄHIRUOKAOHJELMA .....	7
2 TEHTÄVÄ JA OHJAAVA AJATTELUTAPA.....	8
2.1 Arvioinnin tavoite.....	8
2.2 Arvioinnin viitekehys.....	8
2.3 Arvioinnin tietopohja .....	8
3 ARVIOINNIN TULOKSET .....	11
3.1 Ohjelman tunnettuus ja verkoston toiminta.....	11
3.2 Lähiruokaohjelman onnistuminen tavoitteidensa edistämässä .....	21
3.3 Lähiruokaohjelman onnistuminen toiminnan eri osa-alueilla .....	32

Liitetaulukko. Lähiruokaohjelman toimenpiteet ja tähänastiset tulokset ohjelman päätavoitteiden osalta.

## YHTEENVETO

Tähän yhteenvetoon on koottu Lähiruokaohjelman laadullisen arvioinnin havainnoista tehdyt johtopäätökset ja vinkit jatkotyötä varten. Raportin ja yhteenvedon otsikointi pohjautuu arviointikysymyksiin.

### Ohjelman tunnettuus ja verkoston toiminta

Sidosryhmät tuntevat Lähiruokaohjelmassa tehtyä työtä parhaiten ohjelman puitteissa tuettujen hankkeiden ja lähiruokaan liittyvien verkostojen toiminnan kautta. Myös Lähiruokaohjelman toteuttama tiedottaminen ja ohjelmassa tehty vaikuttaminen alueilla tapahtuvaan lähiruuan kehittämistyöhön nousevat ohjelman näkyvimpiin toimintamuotoihin. Näiden lisäksi ohjelmaan on sisältynyt lähiruokakysymyksiin liittyvää poliittista ja muuta vaikuttamista, joka ei näy julkisuudessa tai sidosryhmien keskuudessa.

Vaikka tiedonlevityksessä teemaan liittyvistä asioista lähiruokakoordinaattorin henkilökohtainen panos koetaankin tärkeäksi, on entistä enemmän syytä tukeutua välineisiin, joiden avulla on mahdollista saavuttaa suurempi kohdejoukko. Tässä olennaista on tunnistaa keskeiset kohderyhmät. Esimerkiksi tarjonnan lisäämisessä kuluttajille tärkeitä tahoja ovat tuottajat, jalostus ja kauppa.

Nykyisellään tietoa Lähiruokaohjelmasta ja vastauksia lähiruokaan liittyviin kysymyksiin on tarjolla ja tietokanavia käytössä riittävästi. Haasteena kuitenkin on, kuinka tuo tieto saadaan asian kehittämisen kannalta oleellisille tahoille. Aiheen kiinnostavuutta voidaan lisätä mm. tuomalla eri kanavissa esiin käytännön esimerkkejä ja tarinoita hyvistä kokemuksista ja onnistumisista. Alueilla olevia lähiruokatoimijoita pitää lisäksi edelleen kannustaa toimimaan viestinviejinä omilla alueillaan. Tätä työtä tukemaan voidaan koota esimerkiksi muistilistaa jo aikaansaaduista muutoksista lähiruoka-asiaa eteenpäin kehitettäessä.

Lähiruokaohjelma on tarjonnut sidosryhmilleen keskimäärin jonkin verran taustatukea heidän organisaatioissaan tehdyille lähiruokan edistämistoimenpiteille. Joidenkin kohdalla tuki on ollut usein toistuvaa, mutta on myös tahoja, jotka kokevat jääneensä tuesta paitsi. Tosin asian tulkinnassakin näyttää olevan eroja. Moni kokee merkittävänä tukena ylipäänsä ohjelman olemassaolon, joka antaa tärkeän selkänöjan heidän toiminnalleen alueilla ja joka toki on kaikkien hyödynnettävissä. Tilanne on sama myös ohjelman ja sitä tukevien hankkeiden puitteissa tuotetun muun tukimateriaalin käytön suhteen. Tämä materiaali saa sidosryhmiltä kiitosta.

Alueilla toteutetut toimet, jotka tukevat Lähiruokaohjelman tavoitteisiin pääsemistä, konkretisoituvat selvimmin alueellisissa hankkeissa. Ne ovat omalta osaltaan vieneet lähiruokaviestiä eteenpäin ja niissä on esimerkiksi eri toimijat saatu kohtaamaan toisensa. Sen myötä heitä on autettu rakentamaan yhteistyötä. Hankkeissa näyttää myös olleen sopivan käytännönläheinen ote asioiden edistämiseen.

## Lähiruokaohjelman onnistuminen tavoitteidensa edistämässä

Lähiruusta ei liene yleisesti ottaen maaseudun pelastajaksi, koska siitä ei ole tulossa kattavasti varsinaista volyymitekijää maataloustuotantoon tai siihen liittyviin elinkeinoihin. Lähiruoka tarjoaa kuitenkin yhden lisämahdollisuuden tiloille, jotka tuotantorakenteen, sijainnin tai osaamisen suhteen ovat ns. hyvässä asemassa. Sen vuoksi on perusteltua, että lähiruuan tuotannossa, jalostuksessa, markkinoinnissa ja myynnissä olevat esteet poistetaan ja asian parissa jatketaan kehittämistyötä. Lähiruokaohjelma muodostaa yhteisen taustan teemassa tapahtuvalle kehittämiselle. Siinä on viitotettu kehittämistä vuoteen 2020 saakka eli kysymys on pitkäjänteisestä työstä.

Lähiruokaohjelman tavoitteet ovat edelleen hyvin ajankohtaisia ja osuvia lähiruokasektorin kehittämiseen. Pieniä tavoitteiden tarkennusajatuksia nousi kuitenkin esiin arvioinnin aikana. Yhtenä tavoitteena on alkutuotannon mahdollisuuksien parantaminen. Sen rinnalle voisi nostaa kannattavuuden parantamisen, jolloin huomio kiinnittyisi enemmän taloudellisiin tekijöihin. Alkutuotannon kohdalla voitaisiin myös aiempaa vahvemmin painottaa suoramyynnin mahdollisuuksia.

Tavoitehorisontin ollessa vuodessa 2020 ohjelman päätavoitteiden edistäminen on vielä luonnollisestikin kesken, kun vielä huomioidaan, että ohjelman lanseeraamisesta on vasta kaksi vuotta. Pisimmät askeleet on otettu lähiruokasektorilla toimivien yhteistyön tiivistämisessä ja ruuan ja ruokaketjun arvostuksen lisäämisessä. Varsinkin yhteistyön saralla ohjelma on pystynyt hyödyntämään jo tehtyä pitkäjänteistä ja vahvaa työtä ruokaverkostossa. Ruuan ja ruokaketjun arvostuksen lisäämiseksi ohjelmalle määritellyt toimenpiteet ovat kuitenkin sen kaltaisia (ruuan käsittely- ja valmistelutaitoihin liittyvää neuvontaa, ruokakasvatusta eri kouluasteissa ja opettajankoulutuksessa, kotitalousopetusta), että vaikka niiden osalta edistymistä nähdäänkin tapahtuneen, itse tavoitteen saavuttaminen tapahtuu vasta pidemmällä aikajänteellä. Sen vuoksi voidaan olettaa, että arvioinnin yhteydessä saadut arviot tavoitteen hyvästä edistymisestä liittyvät yleisempään havaintoon siitä, että lähiruoka on mukana keskusteluissa ja se tunnetaan kuluttajien keskuudessa selvästi aiempaa paremmin. Sillä taas voidaan arvioida olevan vaikutuksia myös ruuan ja ruokaketjun arvostuksen kasvuun.

Kun eri ohjelmista rahoitettujen kehittämistoimien tarkastelu ulotetaan koko ohjelmakaudelle tai hallituskaudelle 2011–15, lähiruuan eteen on tehty varsin paljon asioita niin hankkeiden lukumäärällä kuin niihin suunnatun rahoituksen määrällä mitaten. Jatkossa voidaan odottaa lähiruuan parissa tehtävän työn ja sen rahoittamisen EU-ohjelmien kautta vielä kasvavan, kun nykyinen ohjelmakausi pääsee kunnolla vauhtiin.

Vaikka jo nyt näyttää siltä, että lainsäädännön pahimmat esteet pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin tieltä on saatu poistettua, siitä tiedon saaminen kentälle on vielä kesken. Tämä siitä huolimatta, että aiheeseen liittyen on järjestetty yli sata tilaisuutta valvojille ja muille alan toimijoille. Monin paikoin paikalliset viranomaiset, kuten terveystarkastajat, eivät tunne v. 2012 tehtyjä lakimuutoksia, eivätkä sen vuoksi toimi niin kuin olisi tällä hetkellä mahdollista. Kuitenkin heidän pitäisi tuntea tehdyt muutokset ja uskaltaa soveltaa niitä. Siinä epäilemättä auttaisi nykyistä yhä tehostetumpi koulutus ja myös muunlainen tiedon levittäminen. Voitaisiin

järjestää mm. vierailuja sellaisiin lähiruokayrityksiin, joissa uusia mahdollisuuksia on otettu jo käyttöön.

Lainsäädännössä nähdään edelleen tarvetta suurempiin joustoihin. Lainsäädännön lähtökohdana olevaa ns. riskiperusteisuutta haluttaisiin entistä enemmän sovellettavan pienimuotoisen ja paikallisen elintarviketuotannon vaatimuksia helpottavalla tavalla. Tästä esimerkkinä mainittiin pienteurastamoja koskevat vaatimukset, joissa joustot tukisivat niin alkutuottajaa kuin jatkojalostajaakin. Lisäksi voitaisiin kiinnittää huomiota pientoiminnan rajoihin mm. verotuksessa.

MMM:n rahoituksella on toteutettu monia tärkeitä hankkeita, joissa on mm. löydetty uusia mahdollisuuksia lähiruuan osuuden kasvattamiseksi julkisissa hankinnoissa ja laadittu tätä varten erilaisia asiaa tukevia laskelmia ja vinkkejä. Hankintaosaamisen parantamisen ohella on lisäksi tärkeää, että tulevassa hankintalainsäädännön kokonaisuudistuksessa mahdollistetaan laadullisten kriteerien huomioon ottaminen hankinnoissa. Sillä tavoin tehdään mahdolliseksi lähiruuan menestyminen julkisissa hankinnoissa.

Alkutuotannon mahdollisuuksien parantamiseksi tarvitaan ratkaisuja käytännön ongelmiin. Yksi kriittinen tekijä lähiruoka-asian kehittämiseksi on logistiikka – miten tavarat saataisiin mahdollisimman suoraan tilalta kuluttajalle. Osa tästä on hoidettavissa suoramyynnillä. Tosiasia on kuitenkin, että suuri osa ihmisistä haluaa ostaa ruokansa, myös lähiruokansa siitä kaupasta, mistä he ostavat ruokansa muutenkin. Miten tavara sinne kauppaan saadaan, ettei se kierrä pitkin Suomea tukkuliikkeiden kautta? Sama ongelma on ratkaistava ammattikeittiöiden puolella. Oikea kysymys kuuluukin, että kun tavara ymmärretysti halutaan kauppoihin keskitetysti, miten se saataisiin sinne suoraan lähialueelta. Ainakin osa ratkaisua on se, että tuottajat ja jalostajat tiivistäisivät verkostojaan ja tekisivät entistä enemmän yhteistyötä, jotta määrät saataisiin riittävän suuriksi isoille asiakkaille. Tässä tuottajajärjestöjen rooli on merkittävä. Vaikka Lähiruokaohjelmalla on omien toimenpiteidensä kautta varsin rajalliset mahdollisuudet puuttua laajamittaisesti alkutuotannon tilanteeseen, voivat osuvat kehittämishankkeet tuoda joihinkin ongelmiin hyviä täsmäratkaisuja. Esimerkiksi MMM:n rahoituksella on juuri alkanut v. 2015–17 toteutettava Paikallisruoan arvoketjua kehittämässä -hanke, jonka tavoitteena on edistää HoReCa-tukkukaupan ja suurkeittiöiden sekä paikallisten elintarvikeyritysten välistä yhteistyötä sekä viestiä paikallisruuan arvoista, taloudellisesta merkittävydestä ja toimialasta.

Myös lähiruuan tuotantoon, jalostukseen ja kauppaan liittyvästä neuvonnasta ja koulutuksesta on huolehdittava, eivätkä esim. koulutusten kustannukset osallistujille saa karata käsistä. Arviointihaastatteluissa mm. tuotiin esille ajatus, että koulutukset olisivat kustannustehokkaasti järjestettävissä ns. roadshow-periaatteella. Ne tulisivat myös osallistujille paremmin mahdollisiksi, kun niitä pidettäisiin useammalla paikkakunnalla eri puolilla Suomea.

### **Lähiruokaohjelman onnistuminen toiminnan eri osa-alueilla**

Lähiruokaohjelma on onnistunut etenkin lähiruokatoimijoiden välillä toteutetussa viestinnässä ja alan muiden toimijoiden kanssa tehdyssä yhteistyössä. Myös lähiruokayritysten kanssa tehdyn yhteistyön voi katsoa onnistuneen.

Lähiaruokaohjelmassa on ollut käytössä hyvä ja riittävä asiantuntemus. Myös lähiaruokatoiminnan yleisesti voi katsoa kehittyneen myönteiseen suuntaan ohjelman ansiosta. Sen sijaan vaikuttamisessa eri toimijatahoihin niin ruokaketjussa kuin valtionhallinnossakin on edelleen runsaasti tekemistä. Tästä kaivataan myös näkyviä tuloksia. Ylipäänsä vaikuttamiseen peräänkuulutettiin avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja positiivista mainontaa. Joissakin tilanteissa on toki perusteltua ja odotettavissa paremmat lopputulokset, kun vaikuttaminen tapahtuu julkisuudelta piilossa ja pöytäkirjojen ulkopuolella.

Valtakunnallista Lähiaruokaohjelmaa tarvitaan jatkossakin ja sen jatkoa tulevalla hallituskaudella kannatetaan sidosryhmien keskuudessa vankasti. Sillä on jo tähän mennessä ollut suuri merkitys lähiaruokateeman kehittämisessä.

Sidosryhmien edustajat arvottavat Lähiaruokaohjelman tähänastisen toiminnan tyydyttävän ja hyvän välimaastoon (numerokeskiarvo 7,6 asteikolla 4–10). Kun kokonaisuutta tarkastellaan kaiken arviointiaineiston perusteella, ulkopuolisen arvioitsijan näkökulmasta Lähiaruokaohjelman toiminta näyttää kuitenkin tätä paremmalta. Ohjelma on jo tähän mennessä päässyt toiminnassaan varsin hyvälle tasolle ja edistänyt hyvin lähiaruoka-asiaa. Jatkossa olisi hyvä selvittää mm., mitä uusia kehittämisajatuksia kuluttajilta voisi saada ja mikä rooli esimerkiksi kuluttajaosuuskunnilla voisi olla.

## 1 LÄHIRUOKAOHJELMA

Lähiruokaohjelman tavoitteena on: 1) monipuolistaa lähiruoan tuotantoa ja lisätä sitä kysyntää vastaavaksi sekä nostaa lähiruoan jalostusastetta, 2) parantaa pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin mahdollisuuksia lainsäädännön ja neuvonnan keinoin, 3) kasvattaa lähiruoan osuutta julkisista hankinnoista parantamalla hankintaosaamista ja laadullisia kriteereitä, 4) parantaa alkutuotannon mahdollisuuksia, 5) tiivistää lähiruokasektorilla toimivien yhteistyötä ja 6) lisätä ruoan ja ruokaketjun toimijoiden arvostusta.

Ohjelma on hallituksen ruokapolitiikan tavoitteita tukeva ohjausväline. Ohjelma antaa lähiruoan edistämiseksi tavoitteet vuoteen 2015 ulottuvalle hallituskaudelle, ja vuonna 2014 käynnistyvälle, vuoteen 2020 ulottuvalle uudelle EU-ohjelmakaudelle. Valtioneuvosto teki ohjelmasta ja sen sisältämistä kehittämistavoitteista periaatepäätöksen 16.5.2013.

Ohjelmassa esitettyjä toimenpiteitä toteutetaan osana asianomaisten ministeriöiden, keskusvirastojen ja valtion alue- ja paikallishallinnon toimintaa. Valtioneuvostotason ohjelmana sitä toteutetaan hallinnon käytettävissä olevin keinoin, mutta sen tavoitteet ja suuntaviivat luovat pohjaa ja antavat lisäarvoa lähiruokaketjun kaikkien toimijoiden kehittämistyölle. Ohjelman tavoitteiden toteuttaminen vaatii koko lähiruokasektorin toimenpiteitä ja yhteistyötä.

## 2 TEHTÄVÄ JA OHJAAVA AJATTELUTAPA

### 2.1 Arvioinnin tavoite

Maa- ja metsätalousministeriö tilasi vuoden 2015 alussa Lähiruokaohjelmasta ulkopuolisen laadullisen arvioinnin, jonka tekijäksi valikoitui TK-Eval. Arviointi toteutettiin kevään 2015 aikana ja siinä keskityttiin mm. ohjelman tunnettuuden ja merkityksen selvittämiseen, ohjelman tähänastiseen toteutukseen ja sen vaikutukseen lähiruokateemassa tehtävään yhteistyöhön. Lisäksi arvioinnissa otettiin kantaa siihen, millä tavoin Lähiruokaohjelman toteutusta tulisi kehittää tulevaisuudessa.

Koska ohjelman tavoitteet on asetettu vuoteen 2020 saakka ja ohjelmaa on toteutettu vasta kaksi vuotta, oli ulkoisessa arvioinnissa tässä vaiheessa tarkoituksenmukaisinta keskittyä toteutusta edistäviin ja prosessia luotaaviin kysymyksiin, eikä niinkään vielä tuloksiin. Siten arvioinnin keskeisiä kysymyksiä olivat mm.:

- Kuinka tunnettu lähiruokaohjelma on?
- Miten merkitykselliseksi sidosryhmien edustajat kokevat lähiruokaohjelman?
- Ovatko valtakunnallisesti ja alueellisesti tehdyt toimenpiteet oikeansuuntaisia ohjelman tavoitteiden kanssa?
  - o Miten valtakunnallisesti ja alueellisesti tehdyt toimenpiteet ovat tähän mennessä tukeneet ohjelman tavoitteisiin pyrkimistä?
- Onko ohjelma tarjonnut taustatukea alueilla tehdyille lähiruokan edistämistoimenpiteille?
  - o Miten saatu taustatuki on näkynyt käytännössä?
- Miten lähiruokaohjelma on vaikuttanut teeman edistämiseksi tehtävään yhteistyöhön?
- Millä tavoin lähiruokaohjelman toteutusta tulisi kehittää tulevaisuudessa?

### 2.2 Arvioinnin viitekehys

Lähiruokaohjelman arvioinnissa käytetään taustalla ns. monitaho- ja monimenetelmänäkökulmaa, eli triangulaatiota. Tämä tarkoittaa sitä, että aineistojen ja tiedonkeruun, analyysin ja metodologian sekä kohderyhmien suhteen käytetään useita eri menetelmiä ja selvityskysymyksiä tarkastellaan useiden eri osallisten näkökulmasta. Rinnakkaisten menetelmien ja aineistojen käyttäminen parantaa tutkimuksen luotettavuutta, kun sama johtopäätös voidaan saavuttaa useilla eri lähestymistavoilla. Joissakin kohtaa tutkimustyötä tämä voi tarkoittaa sitä, että myös ristiriitaiset havainnot voivat olla mahdollisia.

### 2.3 Arvioinnin tietopohja

Lähiruokaohjelman laadullisessa arvioinnissa on tukeuduttu tilaajalta saatuun ohjelman toteutusta kuvaavaan materiaaliin, jota on analysoitu tekstiä tulkitsemalla.



Materiaali sisälsi mm. tilaajan ELYistä, maakuntien liitoista ja ministeriöistä kokoamia näkemyksiä ja toimenpiteitä ohjelman kuuden tavoitteen toteuma-asteesta ao. alueeltaan. Lisäksi aineisto sisälsi mm. Lähiruokaohjelman väliraportin luonnoksen ja ohjelman tapahtuma- ja mediaseurantalistauksia. Tämän dokumentoidun aineiston analyysillä on selvitetty ohjelman tämän hetkinen tilanne. Tilaajan kanssa käytävillä keskusteluilla ja alkuhaastattelun avulla on terävöitetty määrällisen ja laadullisen kirjallisen aineiston tulkintaa.

Arvioinnin omassa tiedonhankinnassa toteutettiin ohjelman sidosryhmille internet-kysely ja erilliset teemahaastattelut keskeisille yhteistyötahoille. Lisäksi käytiin arviointia edistävää keskustelua sidosryhmien edustajien kanssa erikseen järjestetyssä työpajassa, millä haettiin apua arvioinnissa muodostettavan kuvan monipuolisuuteen.

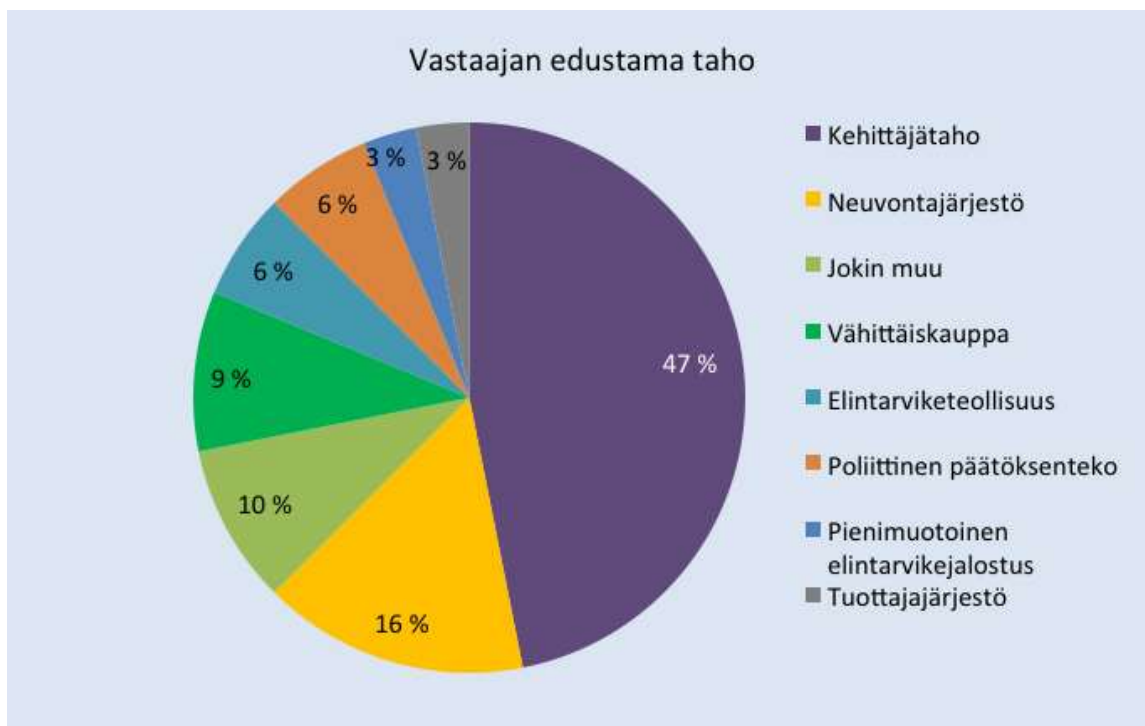
Sidosryhmäkysely ja kysely kansanedustajille ajoittuivat helmi-maaliskuulle 2015, teemahaastattelut ja työpaja huhtikuulle 2015. Sidosryhmäkyselyn vastausprosentti nousi muistuttelujen myötä kohtuulliselle tasolle, mutta kansanedustajille osoitettuun kyselyyn saimme ainoastaan kaksi vastausta (vastausprosentti 1). Kansanedustajakysely osui harmillisesti juuri vaalikauden loppuun samalle viikolle, jolloin käsittelyssä oli ns. soite-ratkaisu, joten on toisaalta ymmärrettävää, että ulkopuolisiin kyselyihin vastaamiseen ei kansanedustajilla tuolloin jäänyt aikaa. Teemahaastatteluita koskenut haastattelupyynnöksiä lähetettiin yhdeksälle Lähiruokaohjelman kanssa läheisessä yhteistyössä olleelle henkilölle. Heistä seitsemän kanssa haastattelu saatiin järjestymään. Työpajaan osallistui 10 henkilöä. Seuraavaan taulukkoon on koottu numeerinen tieto arvioinnin omasta tiedonhankinnasta.

**Taulukko 1.** Arvioinnin oma tiedonhankinta.

Tiedonhankintamenetelmä	Tavoiteltuja	Vastanneita/ osallistuneita	Vastaus- prosentti
Kysely ohjelman sidosryhmien edustajille	109	33	30
Kysely kansanedustajille	200	2	1
Haastattelut	9	7	78
Työpaja		10	

Kyselyt, haastattelut ja arviointityöpaja yhdessä hankkeesta saadun dokumentoidun aineiston kanssa muodostavat arvioinnin luonne ja tilaajan tarpeet huomioiden riittävän arviointiaineiston.

Sidosryhmäkyselyyn vastasi monen eri taustaryhmän edustajia (seuraava kuva). Vastanneiden taustatähona korostuu kehittäjätaho; kehittäjät olivat vastausaktiivisuudessaan muita ryhmiä aktiivisempia. Neuvontajärjestöjen edustajat muodostavat toiseksi suurimman vastaajaryhmän.

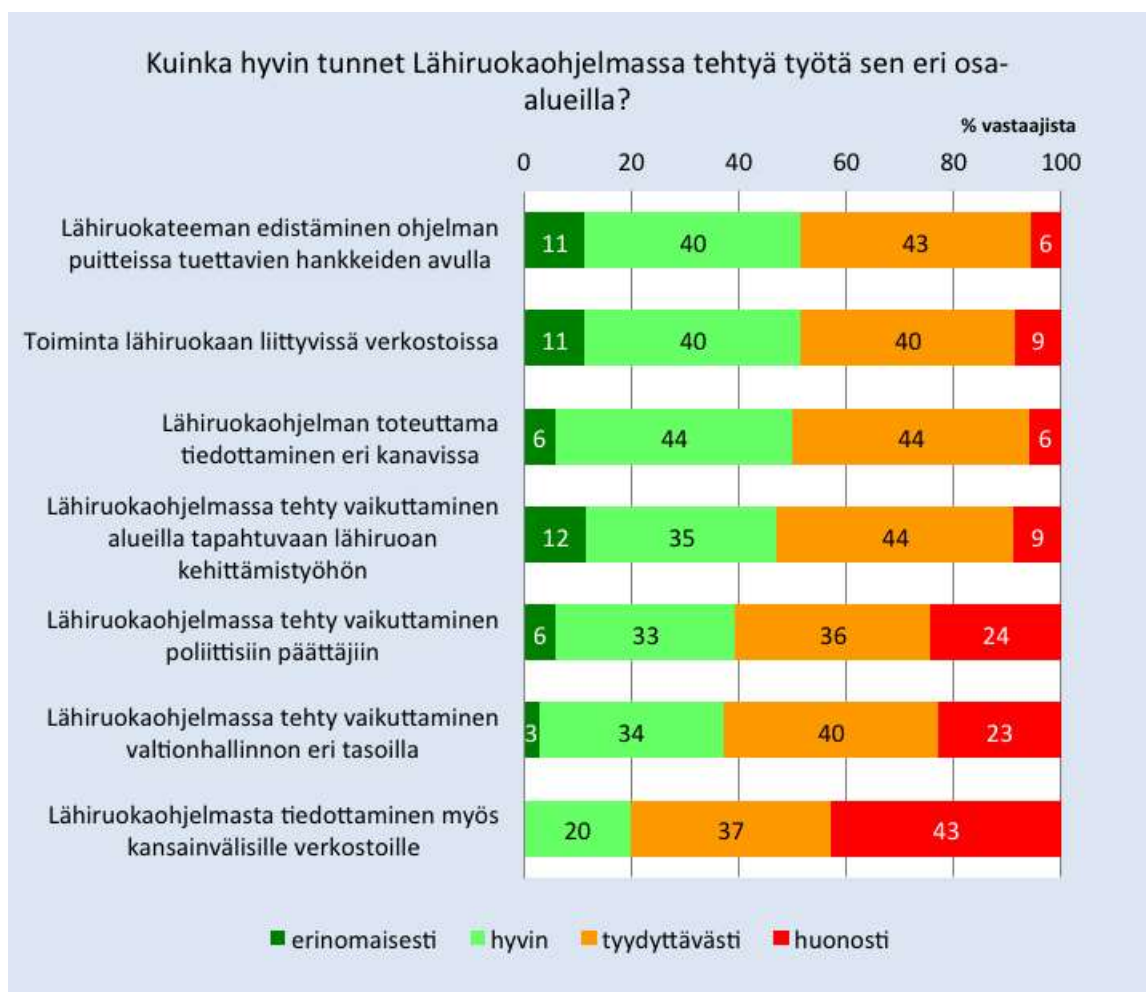


**Kuva 1.** Kyselyvastaajien edustamat tahot lähiruokateemassa. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely, n=32.)

## 3 ARVIOINNIN TULOKSET

### 3.1 Ohjelman tunnettuus ja verkoston toiminta

Lähirookaohjelman tunnettuutta selvitettiin kysymällä sidosryhmien edustajilta (ml. kansanedustajat), **kuinka hyvin he tuntevat ohjelmassa tehtyä työtä sen eri osa-alueilla** (seuraava kuva). Vastaajista noin puolet tunsi ohjelman toimintaa hyvin tai erinomaisesti ohjelmasta tuettujen hankkeiden osalta, ohjelmaan liittyvien verkostojen toiminnan kautta sekä ohjelman toteuttaman tiedottamisen osalta. Melkein puolelle vastaajista oli varsin tuttua Lähirookaohjelmassa tehty vaikuttaminen alueilla tapahtuvaan lähiruuan kehittämistyöhön. Sen sijaan mitä tulee ohjelmassa tehtyyn vaikuttamiseen poliittisten päättäjien suuntaan ja valtionhallinnon eri tasoille sekä ohjelmasta tiedottamiseen myös kansainvälisille verkostoille, ohjelman toiminta jää suurimmalle osalle sidosryhmien edustajia verrattain vieraaksi. Sinällään vastausjakaumat ovat odotusten mukaisia sen vuoksi, että sidosryhmien keskuudessa vähemmän tunnetut ohjelmatoiminnan osat ovatkin luonteeltaan sellaisia, ettei niiden parissa tehty työ näy samalla tavoin ulospäin kuin selvästi tunnetummaksi koettu toiminta toisilla ohjelman osa-alueilla.

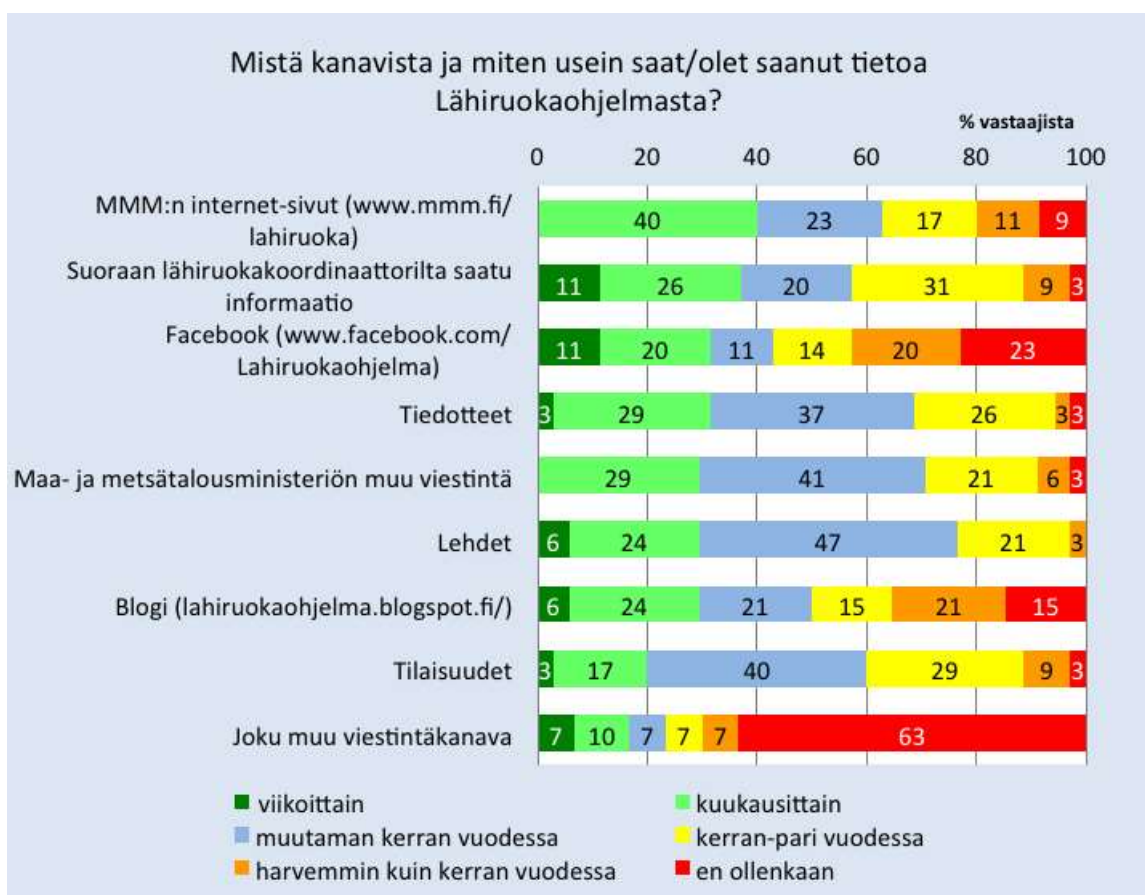


**Kuva 2.** Lähirookaohjelmassa tehdyn työn tuntemus vastaajien keskuudessa. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely, n=33–35.)

Arviointityöpajassa keskusteltiin, tulisiko tietoa sitten olla enemmän tarjolla myös niistä ohjelman toimista, joissa ei itse kuuluta kohderyhmään. Työpajaan osallistuneet olivat kohtuullisen yksimielisiä siitä, että ongelma ei ole niinkään se, etteikö tietoa olisi riittävästi tarjolla vaan kysymys on ennemminkin siitä, että tieto saadaan perille niille tahoille, joiden toiminnalla on lähiruuan edistämisen kannalta merkitystä. Yhtenä oleellisena tahona tässä nostettiin esiin kuntien hankinnoista päättävät, ruokapalveluesimiehet ja kuntien luottamushenkilöt. Työpajassa keskusteltiin tässä yhteydessä myös keinoista, joilla lähiruokatieoutta saadaan nostettua. Tärkeänä pidettiin, että asiaa tuodaan esille eri kanavissa esimerkkien avulla eli kaivattiin hyviä käytännön kuvauksia vaikkapa toteutuneista lähiruoka-asiaa edistäneistä asioista.

Sidosryhmien edustajat (ml. kansanedustajat) saivat kyselyssä kertoa, **mitä kautta he ovat saaneet tietoa Lähiruokaohjelmasta ja kuinka usein he tätä tietoa saavat tai ovat tähän mennessä saaneet** (seuraava kuva). Vastausjakaumia tulkittaessa huomio kiinnittyy ensinnäkin kohtiin, joissa ”en ollenkaan” vastanneiden osuus nousee yleistä linjaa suuremmaksi; näin tapahtuu jonkun muun viestintäkanavan (63 %), Lähiruokaohjelman Facebook-sivujen (23 %) ja Lähiruokaohjelman blogisivuston (15 %) kohdalla. Se, että melkein kaksi kolmesta vastaajasta kertoo, ettei ole saanut tietoa mistään muusta kuin esille tuoduista viestintäkanavista, on tulkittava kahdella tavalla. Toisaalta siten, että ohjelman toteuttama viestintä on varsin kattavaa viestintäkanaviensa osalta, toisaalta esimerkiksi ohjelman puitteissa toimiva verkosto ei tämän perusteella näytä erityisen aktiiviselta Lähiruokaohjelmasta viestijänä. Facebookin ja blogin käyttöön liittyvät katveet puolestaan viittaavat siihen, että ohjelman sidosryhmien edustajissa on suhteellisen paljon henkilöitä, jotka eivät ole vielä ottaneet näitä (tai muitakaan) sosiaalisen median kanavia käyttöönsä tai eivät ainakaan yhdistä niitä työkäyttöön.

Useimmin käytettyjä tiedonsaantikanavia Lähiruokaohjelmaan liittyen ovat maa- ja metsätalousministeriön lähiruokaa koskevat internet-sivut sekä lähiruokakoordinaattori ja häneltä suoraan saatu informaatio. Niiden kautta vastaajista noin 40 prosenttia on saanut tietoa ohjelmasta vähintään kuukausittain. Nopean tiedon väylinä eniten erottuvat lähiruokakoordinaattorin suoraan antama informaatio ja Facebook. Kaiken kaikkiaan useimpien viestintäkanavien kohdalla on tilanne se, että Lähiruokaohjelmasta on sidosryhmien keskuudessa saatu tietoa enimmäkseen muutaman kerran vuodessa tai sitä harvemmin.



**Kuva 3.** Sidosryhmien käyttämien viestintäkanavien suosio Lähiruokaohjelman tiedotuksessa. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely, n=30–35.)

Kun arvioinnin työpajassa keskusteltiin viestinnän riittävydestä nyt käytössä olevien kanavien avulla, keskustelussa eniten painottuivat näkökulmat, joiden mukaan ohjelmasta lähtöisin olevaa viestintää voidaan nykyisellään pitää riittävänä. Kuitenkin esim. alueilla olevien toimijoiden tulisi ottaa entistä enemmän omiin tehtäviinsä viestin vieminen eteenpäin omilla alueillaan.

**Mistä kanavista tietoa Lähiruokaohjelmasta sitten halutaan saada jatkossa?** Sidosryhmien keskuudessa suosituimmaksi tiedonvälittäjäksi nousee lähiruokakoordinaattori, mutta tiedotteet koetaan melkein yhtä tärkeiksi (seuraava kuva). Puolet vastaajista nostaa myös maa- ja metsätalousministeriön internet-sivut ja tilaisuudet haluamikseen tulevaisuuden tietokanaviksi. Kyselytuloksessa kiinnittää lisäksi huomiota se, että Facebook ja varsinkin blogi jäävät vähemmän suosittujen viestintäkanavien joukkoon yhdessä MMM:n muun viestinnän kanssa.

Henkilökohtainen viestintä ja henkilökohtaiset yhteydenotot koetaan saadun kyselytuloksen mukaan arvokkaiksi ja niissä oletettavasti käydään myös sisällöllisiä ja teeman kehitystä edistäviä keskusteluja. Viestintä koko ohjelman osalta ei tietenkään ole sillä tavoin hoidettavissa muuten kuin määrällisen kattavuuden kustannuksella, minkä vuoksi muut viestintäkanavat nousevat tässä suhteessa erityisen tärkeään rooliin.



**Kuva 4.** Vastaukset kysymykseen, mistä kanavista haluat saada tietoa Lähiruokaohjelmasta jatkossa. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely, n=35.)

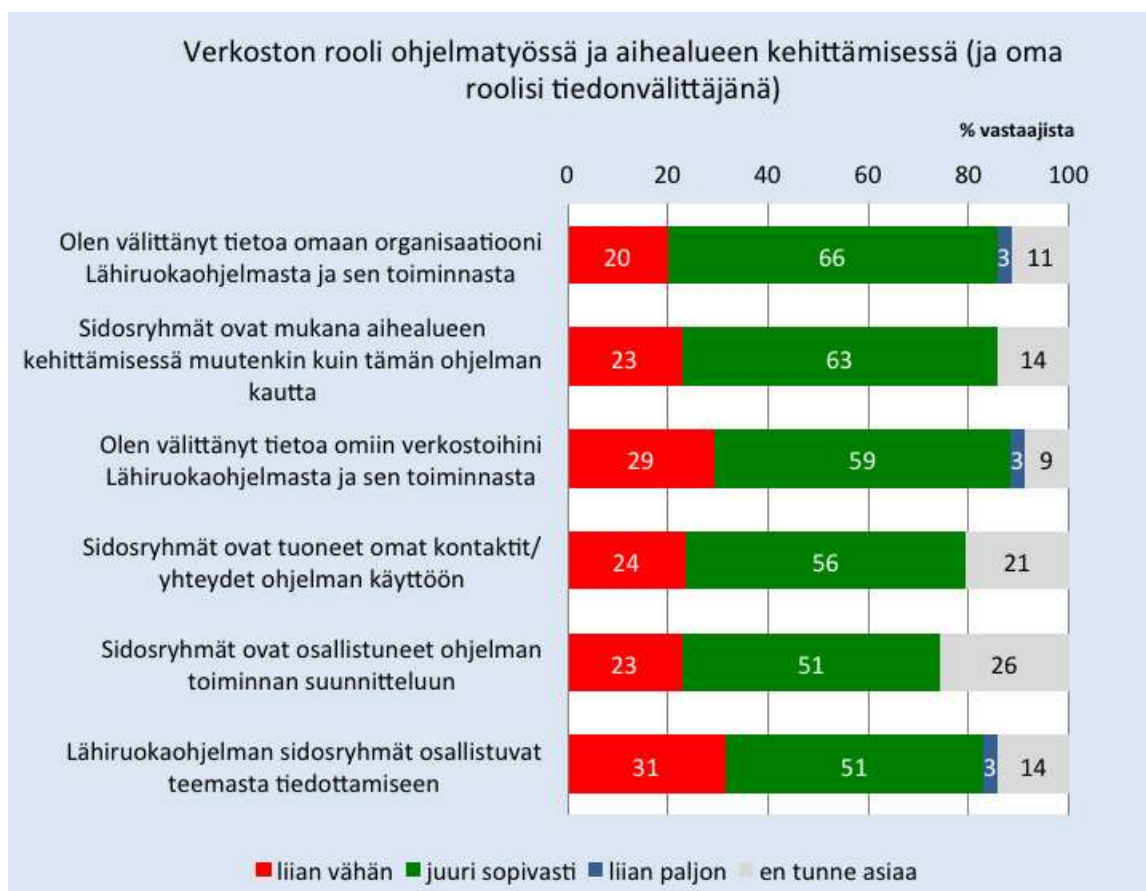
Vastaajille annettiin em. kysymyksessä mahdollisuus valita myös joku muu viestintäkanava kuin valmiissa vaihtoehdoissa oli mainittu. Vastaajista noin joka kymmenes teki tämän valinnan. He tarkensivat vastaustaan sanallisesti tuoden muiksi viestintäkanavaehdotuksiksi Twitterin (2 mainintaa) yhtenä sosiaalisen median monista vaihtoehdoista, internetissä olevan aitojamakuja.fi-sivuston, eduskunnan lähiruoka-kerhon, uutiskirjeen sekä YTR:n puitteissa julkaistavan lehden.

Myös arviointityöpajassa käsiteltiin ohjelmassa toteutetun viestinnän sisältöä. Keskeiseksi asiaksi viestinnässä nousi kohderyhmien tavoitettavuus ja siihen liittyvät haasteet. Kuluttajista vain pienen osan (14 %) todettiin uusimpien trendien mukaisesti olevan kiinnostuneita ruuasta keskimääräistä enemmän. Tämä osa on siten lähiruuasta tehtävän viestinnän potentiaalisinta kohderyhmää kuluttajien keskuudessa. Toisaalta erityisesti päättäjien mielenkiinnon herättäminen on myös oleellista lähiruuan kannalta ja siinä vaikuttaa olevan vielä paljon tehtävää. Tiedon lähiruuasta todettiin parhaimmillaan olevan tiivistä, faktapohjaista ja ajantasaista, jolloin se on hyvin käytettävissä ja hyödynnettävissä.

Sidosryhmien edustajilta kysyttiin kyselyissä mielipiteitä liittyen **verkoston rooliin ohjelmatyössä ja aihealueen kehittämisessä sekä arvioita heidän henkilökohtaisesta roolistaan tiedonvälittäjänä**. Yleiskuva tämän osa-alueen toteutumiseen on saatujen vastausten perusteella se, että eri tahot ovat toimineet omassa roolissaan keskimäärin juuri sopivassa määrin (seuraava kuva). Eniten eli kaksi kolmasosaa vastaajista kokee oman osuutensa ohjelmaa koskevasta tiedonvälityksestä omaan organisaatioonsa juuri sopivaksi. Melkein yhtä suuri joukko vastaajia on sitä mieltä, että sidosryhmät ovat olleet juuri sopivasti mukana aihealueen kehittämisessä muutenkin kuin Lähiruokaohjelman kautta. Eniten lisäämisen varaa nähdään sidosryhmien osallistumisessa teemasta tiedottamiseen (31 % ”liian vähän”) sekä tiedonvälittämisessä



Lähirookaohjelmasta ja sen toiminnasta vastaajien omiin verkostoihin (29 % ”liian vähän”).



**Kuva 5.** Lähirookaohjelmaan liittyvän verkoston rooli ohjelmatyössä ja aihealueen kehittämisessä. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely, n=34–35.)

Kyselyiden vastaajat saivat tarkentaa sanallisesti tekemäänsä vastausvalintaa. Tässä kohden he lähinnä kertoivat, millaista tietoa ovat välittäneet ja missä yhteyksissä sitä on tullut tehtyä. Omaan organisaatioon kohdistuvassa ohjelmaa koskevassa tiedottamisessa esille nousi mm. se, että ohjelmasta kerrotaan muille kuulumisia ja annetaan osallistumismahdollisuuksiin liittyvää tietoa. Tätä tehdään mm. tiimipalavereissa, hankesuunnittelutyöpajoissa, erilaisissa tilaisuuksissa, tapaamisissa ja julkaisuissa sekä sähköpostitse.

Sidosryhmien puolestaan kerrotaan olevan mukana aihealueen kehittämisessä muutenkin kuin tämän ohjelman kautta mm. eri hankkeiden tiimoilta tai muuta kautta rahoituksen saaneiden omien hankkeiden avulla. Joissakin sanallisissa tarkennuksissa kiiteltiin sitä, että sidosryhmät ovat onneksi muutoinkin aktiivisia, mikä lisää vaikuttavuutta, mutta samalla todettiin, että ohjelmalla itsellään on ollut suuri merkitys tässä aktivointityössä.

Mitä tulee vastaajien tekemään tiedonvälittämiseen heidän omiin verkostoihinsa Lähirookaohjelmasta ja sen toiminnasta, kommentoitiin esille mm. se, että tietoa on viety eteenpäin aina kun jokin sopiva asia on tullut vastaan. Eräessä kommentissa vastaaja kertoi lähettävänsä ja välittävänsä tietoa eteenpäin säännöllisesti. Tällaisissa tapauksissa tieto on liittynyt esimerkiksi eri tilaisuuksien ja tapaamisten

osallistumismahdollisuuksiin tai muihin ajankohtaisiin asioihin. Tiedonvälittäminen on tapahtunut mm. seminaareissa, työpajoissa, foorumeissa, sähköpostitse hanketiedotuksen yhteydessä ja muissa uutiskirjeissä. Tässä yhteydessä tiedonvälityksen yhtenä kohderyhmänä mainittiin muiden sidosryhmien rinnalla yritykset.

Kommenteissa väittämään, että sidosryhmät ovat tuoneet omat kontaktit/yhteydet ohjelman käyttöön, nousi esille muista annetuista kommenteista poiketen asiaan liittyvät haasteet ja havainto, että asiassa on parantamisen varaa. Eräässä kommentissa todettiin, että muiden sidosryhmien edustajien kontaktit eivät aina tule esiin, minkä vuoksi asian kehittämiseksi voisi olla tarpeen miettiä yhteinen alusta ja/tai toimintamalli. Tällaisen yhteisen alustan laatimisessa voisi hyödyntää verkkotyökaluja.

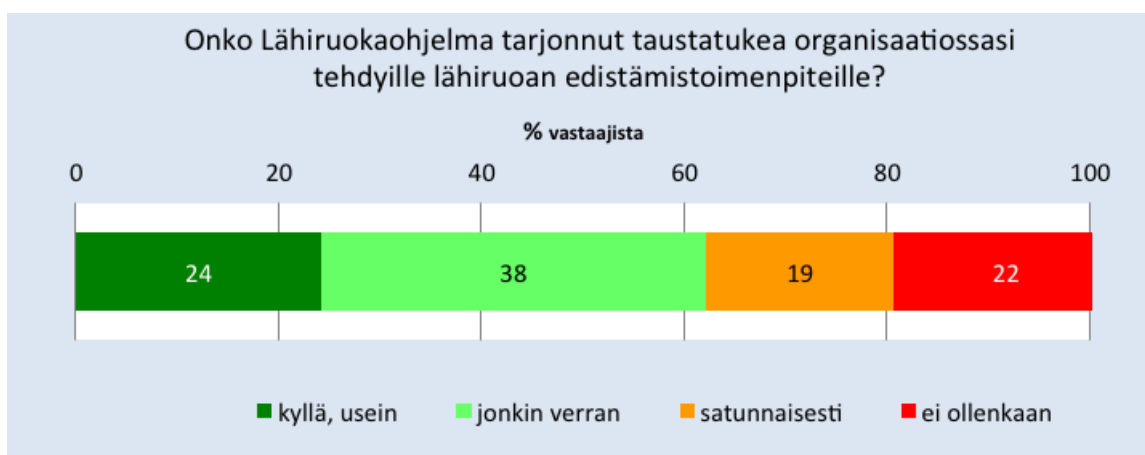
Kommenteissaan liittyen sidosryhmien osallistumiseen ohjelman toiminnan suunnitteluun vastaajat nostivat esille Ruoka-Suomi-verkoston toiminnan, jonka kautta toiminnan suunnitteluun on voinut vaikuttaa. Lisäksi esille nostettiin puheenvuorot erilaisissa tilaisuuksissa, ohjelmaluonnoksia koskeva kommentointi ja lausunnot. Eräs vastaaja kertoi, että toiminnan suunnittelua on tehty laajalla joukolla.

Lähiruokaohjelman sidosryhmien kerrottiin osallistuvan temasta tiedottamiseen mm. jakamalla blogijuttuja tai muuten ohjelman sisältöä eri kanavia pitkin. Vastauksissa nimettiin myös verkostossa aktiivisesti toimivia henkilöitä ja kerrottiin, että tiedottamista on tehty mm. ohjelmasta ja sen tavoitteista yleensä ja sen sisältöä on päätyntynyt alueelliseen kehittämisstrategiaan, hankkeiden loppuraportteihin ja erilaisiin aihetta käsitteleviin tilaisuuksiin.

Arvioinnin työpajassa keskusteltiin keinoista saada lähiruokaverkosto entistä aktiivisemmaksi tiedon levittäjäksi etenkin oman organisaationsa ulkopuolelle. Varsinaista lääkettä asiaan ei löytynyt, mutta monia hyviä näkökulmia nostettiin esille. Uusille toimijoille tehtäväksi ja käytettäväksi ehdotettiin käsikirjaa, mikä auttaisi näitä toimijoita näkemään mitä työtä lähiruuan suhteen on jo tehty. Lisäksi uudella ohjelmakaudella mahdollisuudeksi nähtiin valtakunnallisen lähiruuan koordinaatiohankkeen tuleminen yhdeksi asian edistäjäksi. Huolen aihetta puolestaan nosti se, että neuvonta nähtiin liian pirstaloituneeksi ja asiantuntemuksen nähtiin olevan liiaksi hajautunutta. Puhuttaessa verkoston osallistamisesta enemmän tulevan toiminnan suunnitteluun tuotiin esille, että varmasti parantamisen paikkaa on olemassa. Tehokkaimmaksi keinoksi nostettiin todelliset tarinat arjesta ruokaa tuottavissa yrityksissä, maatiloilla, juustoloissa jne. Lisäksi sosiaalisen median valtakaudella muistutettiin, että ihmiset lukevat vielä paljon paikallisia lehtiä, joten perinteisiä viestintävälineitä ei pidä kokonaan unohtaa.

Kyselyissä ja arvioinnin yhteydessä tehdyissä haastatteluissa vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, **onko Lähiruokaohjelma tarjonnut taustatukea heidän omissa organisaatioissa tehdyille lähiruuan edistämistoimenpiteille** (seuraava kuva). Jonkin verran tai usein taustatukea on tarjottu yli 60 prosentille vastaajista. Vastaajissa on toisaalta lähes samansuuruinen joukko heitä, joille taustatukea on tarjottu usein, ja heitä, joille tukea ei ole tarjottu ollenkaan.





**Kuva 6.** Vastausjakauma kysymykseen, onko Lähiruokaohjelma tarjonnut taustatukea vastaajien taustaorganisaatioissa tehdyille lähiruoan edistämistoimenpiteille. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely sekä haastattelut, n=29.)

**Miten Lähiruokaohjelmasta saatu taustatuki on näkynyt käytännössä?** Kyselyihin ja haastatteluihin osallistuneiden mukaan taustatuki on näkynyt etenkin siinä, että ohjelman teemat, sisältö ja tavoitteet ovat jämaköittäneet koko teeman parissa tehtyä työtä. Ohjelman ollessa taustalla lähiruoka-asioita on ollut aiempaa helpompaa viedä eteenpäin. Ohjelma on myös antanut toiminnalle selkeät tavoitteet, joita on pystytty jalkauttamaan maakuntiin. Siitä on ollut hyötyä ylipäänsä toimittaessa lähiruoka-asian kehittämiseksi sekä teemaan liittyvässä hanketoiminnassa niin hankkeiden hakuvaiheessa kuin niitä toteutettaessa. Eräs vastaaja totesi, että on hyvä kun *"voi viitata johonkin tällaiseen suurempaan valtakunnalliseen kokonaisuuteen ja ohjelmaan"*, koska *"sillä on painoarvoa"*. Eräs vastaaja koki saaneensa omalle työlleen vaikuttavuutta, kun on voinut tukeutua ohjelman linjauksiin. Yhden vastaajan mukaan toimenpiteiden perustelu yrityksille on ollut ohjelman ansiosta helpompaa. Ylipäänsä merkitykselliseltä näyttää se, että tiedetään ministeriön ja valtiovallan pitävän asiaa tärkeänä ja satsaavan siihen.

Ohjelmasta saatu taustatuki on monen vastaajan mukaan henkilöitynyt lähiruokakoordinaattoriin, jonka kerrotaan olleen hyvin alueellisen työn tukena. Hän on osallistunut ohjausryhmätyöskentelyyn, käyttänyt puheenvuoroja eri tilaisuuksissa, kirjoittanut saatesanoja julkaisuihin ja antanut palautetta ja kommentteja erilaisista toimista teeman kehittämisessä. Lisäksi hän on aktiivisesti jakanut tietoa, tiedottanut erilaisista aiheeseen liittyvistä tilaisuuksista ja mahdollisuuksista osallistua niihin. Vastausten perusteella lähiruokakoordinaattorin kanssa tehtävä yhteistyö näyttääkin olleen varsin hyödyllistä.

Myös maa- ja metsätalousministeriön virkamiesjohto on saanut omaan toimintaansa tukea Lähiruokaohjelmasta ja sen tuottamasta aineistosta, joka kerää kiitoksia. Ohjelman riittävä konkreettisuus on antanut mahdollisuuden tuoda esille sen sisältämiä näkökulmia erilaisissa keskusteluyhteyksissä ja tilaisuuksissa, joissa puheita on pidetty. Vaikka aihepiiri ei olisikaan ollut suoraan lähiruokaan liittyvä, lähiruokanäkökulmaa on ollut helppoa ja luontevaa tuoda monessa muussakin yhteydessä esille. Se on ollut osa ministeriön johdon arkipäivää.

Yleisesti haastatteluissa kiiteltiin ohjelman puitteissa tuotettuja materiaaleja ja niiden tarjoamaa selkänöjää hyödyllisiksi mm. keskusteltaessa julkisista hankinnoista

päätävien henkilöiden kanssa kuntatasolla: *"... on saatu kättä pidempää, työkalua siitä, mikä on ollut hallituksen virallinen kanta."* Tällä kerrotaan olleen vaikutusta esimerkiksi siihen, että ruokalistoja on saatu jonkin verran muutettua siten, että niihin on lähiruoka saatu sopimaan. Näitä materiaaleja on pystytty hyödyntämään myös neuvonpidossa alkutuottajien ja jatkojalostajien kanssa.

Haastatteluissa tarkasteltiin myös toista näkökulmaa ohjelman toteutuksesta eli sitä, **miten alueilla tehdyt toimenpiteet ovat tähän mennessä tukeneet ohjelman tavoitteisiin pyrkimistä.** Tähän liittyen kerrottiin mm. ohjelman tavoitteita toteuttaneista hankkeista ja toimista, joiden avulla on saatu eri toimijat kohtaamaan, niin pienet tuottajat, kaupat kuin kuluttajakin. Esimerkiksi Aitoja Makuja on ollut juuri sitä varten, että ammattilaiset ja kuluttajat löytäisivät pienet lähiruokayritykset ja tietäisivät, miten ne toimivat. Sen lisäksi Aitoja Makuja on keskittynyt siihen, mitä lähiruoka on ja miten se vaikuttaa aluetalouteen. Se on keskittynyt myös näistä asioista viestimiseen ja ketjun toimimisen edistämiseen eri tavoin. Lähiruokasektorin toimijoiden yhteistyön kehittämistä puolestaan on tehty valtakunnallisen verkoston ja maakuntien toimijoiden yhteistyönä (Ruoka-Suomi-verkosto) ja se on koettu hyväksi väyläksi viedä näitä asioita eteenpäin. Myös jatkossa tämän verkoston varaan on laskettu paljon.

Haastatteluissa oltiin kiinnostuneita siitä, **ovatko asiat haastateltavien mielestä kehittyneet parempaan suuntaan nimenomaan ohjelman lanseeraamisen myötä** ja mikä oikeastaan on muuttunut. Mielipiteet kallistuvat selvästi siihen suuntaan, että myönteistä kehitystä on tapahtunut ohjelman ansiosta. Merkittävänä asian kehittymiselle on ollut mm. se, että toimijoiden *"yhteinen tahtotila on vahvistunut ja verkoston tiivistymistä on tapahtunut"*. Myös se koetaan tärkeänä muutoksena, että valtakunnallisesti tehdään asioita yhteiseen maaliin, jolloin saadaan aikaan yhteisyyttä. Toiminnan koetaan ohjelman myötä terävöityneen ja *"koottuna ja tavoitetiloiksi jäsennehtynä asia konkretisoituu paremmin"*. Haastatteluissa nostettiin esiin tärkeänä kehitysaskelena sekin, että ohjelman myötä on määritelty lähiruoka-käsitteelle sisältö: *"Hallituksen linjauksessa on nyt jotenkin kerrottu, mitä on lähiruoka. Monesti keskustelu lähtee vellomaan siitä, mitä se lähiruoka on. Onko koko Suomessa tuotettu ruoka lähiruokaa jne.? Nyt ohjelmassa on sanottu, että se on noin maakunnan tasoista ruokaa ja se on sitä paikallista ruokaa. Tämä on tosi tärkeä asia."* Tosin eräässä kyselykommentissa asetettiin yhtäläisyysmerkit lähiruuan ja kotimaisen ruuan välille ja annettiin ymmärtää, ettei erillinen työ lähiruokasektorilla ole tarpeen.

Muutoksen nähtiin tapahtuneen myös siinä, että lähiruoka on aiempaa paremmin näkyvillä niin oman ohjelmansa kautta kuin muissa strategisissa linjauksissa ja ohjelmissa. Sen koettiin olevan nykyisellään paremmin tunnettu kuin ennen ohjelmaa niin suuren yleisön keskuudessa kuin ammattilaisten ja julkisista hankinnoista päättävien joukossa. Tässä suhteessa tosin esitettiin epäilykin siitä, onko ohjelman avulla vielä saatu aikaan merkittäviä muutoksia vaikkapa kuntakeittiöiden hankintoihin. Muutoksen aikaansaaminen edellyttää kuitenkin tahtoa tehdä muutoksia vakiintuneisiin toimintatapoihin. Haastatteluissa kerrottiin myös myönteisestä kehityksestä kuntahankintojen kohdalla. Tähän tärkeänä vaikuttamisen välineenä nähtiin Lähiruokaopas, jota kerrottiin luetun hyvin tarkkaan ja saadun vinkkejä asian suhteen niiden kuntien keittiöissä, joiden kanssa yhteistyösuhde on saatu syntymään.

Kyselyissä ja haastatteluissa selvitettiin vastaajilta myös sitä, **miten Lähiruokaohjelma on käytännössä vaikuttanut teeman edistämiseksi tehtävään yhteistyöhön.** Esille tuotiin monia eri tapoja, jotka on koottu seuraavaan luetteloon:

- Eri tilaisuudet ja työryhmiin osallistuminen ovat edistäneet yhteistyötä.
- Tuonut toimijoita eri tilaisuuksissa yhteen.
- Hanketreffit olivat onnistuneita yhteistyön lisäämiseksi.
- Hankintayksiköiden välinen tiedonvaihto.
- Ohjelma on ollut mukana esim. yhteisillä messuosastoilla, joille on koottu useita eri toimijoita ja hankkeita. Tämä on ollut hyvä uusi lisä.
- Eri hankkeiden kautta tulevat esim. neuvontapalvelut ovat tärkeitä, esim. tuki liiketoimintasuunnitelman laatimiseen on ollut erittäin tärkeä.
- Tuonut asiaa laajemmin yleiseen tietoisuuteen ja keskusteluun.
- Ohjelma on verkottanut myös meitä toimijoita, että on ollut yhteyksiä muille alueille. Ne olisivat jääneet vähäisemmiksi, jos tätä isoa sateenvarjoa ei olisi ollut olemassa.
- Lähiruokakoordinaattori on ollut puhujana seminaarissa, joka on ollut täällä alueella tapahtuvaa tiedotustoimintaa.
- Koordinaattorin pestissä on onnistuttu siinä, että asioita on hyvin työnnetty eteenpäin eri toimijoille sillä tavalla, että oikeasti on saatu asioita aikaan.

Vaikka saadut vastaukset ovatkin pääsääntöisesti myönteisiä ja Lähiruokaohjelmalla enimmäkseen nähdään olleen vaikutusta lähiruokateeman edistämiseksi tehtävään yhteistyöhön, tuotiin tässä yhteydessä esiin myös kielteisiä huomioita. Erään vastaajan mukaan teema on kadonnut mikrotasolla tehtäväksi asiaksi, jota on vaikea hahmottaa, eikä hän tunnista siinä saatuja tuloksia. Yksi vastaaja totesi toimijoiden välisen yhteistyön kyllä tiivistyneen, mutta tehtävää sillä saralla olevan edelleen. Pari sidosryhmien edustajaa oli ylipäänsä erimieltä siitä, että ko. teeman edistäminen olisi tarpeellista. Heistä toinen kaipasi myös teeman tarpeellisuuteen liittyvää keskustelua. Näyttääkin siltä, että lähiruoka otetaan vakavasti ja lähiruokasektori on vakiinnuttamassa paikkansa suomalaisessa ruokajärjestelmässä. Kaikki eivät kuitenkaan ole valmiita tähän muutokseen ja toisaalta voivat nähdä muutoksen uhkana edustamansa tahon tämänhetkisellemme asemalle elintarvikesektorilla.

### Johtopäätökset

Sidosryhmät tuntevat Lähiruokaohjelmassa tehtyä työtä parhaiten ohjelman puitteissa tuettujen hankkeiden ja lähiruokaan liittyvien verkostojen toiminnan kautta. Myös Lähiruokaohjelman toteuttama tiedottaminen ja ohjelmassa tehty vaikuttaminen alueilla tapahtuvaan lähiruokan kehittämistyöhön nousevat ohjelman näkyvimpiin toimintamuotoihin. Näiden lisäksi ohjelmaan on sisältynyt lähiruokakysymyksiin liittyvää poliittista ja muuta vaikuttamista, joka ei näy julkisuudessa tai sidosryhmien keskuudessa.

Vaikka tiedonlevityksessä teemaan liittyvistä asioista lähiruokakoordinaattorin henkilökohtainen panos koetaankin tärkeäksi, on entistä enemmän syytä tukeutua välineisiin, joiden avulla on mahdollista saavuttaa suurempi kohdejoukko. Tässä olennaista on tunnistaa keskeiset kohderyhmät. Esimerkiksi tarjonnan lisäämisessä kuluttajille tärkeitä tahoja ovat tuottajat, jalostus ja kauppa.

Nykyisellään tietoa Lähiruokaohjelmasta ja vastauksia lähiruokaan liittyviin kysymyksiin on tarjolla ja tietokanavia käytössä riittävästi. Haasteena kuitenkin on, kuinka tuo tieto saadaan asian kehittämisen kannalta oleellisille tahoille. Aiheen kiinnostavuutta voidaan lisätä mm. tuomalla eri kanavissa esiin käytännön esimerkkejä ja tarinoita hyvistä kokemuksista ja onnistumisista. Alueilla olevia lähiruokatoimijoita pitää lisäksi edelleen kannustaa toimimaan viestinviejinä omilla alueillaan. Tätä työtä tukemaan voidaan koota esimerkiksi muistilistaa jo aikaansaaduista muutoksista lähiruoka-asiaa eteenpäin kehitettäessä.

Lähiruokaohjelma on tarjonnut sidosryhmilleen keskimäärin jonkin verran taustatukea heidän organisaatioissaan tehdyille lähiruoan edistämistoimenpiteille. Joidenkin kohdalla tuki on ollut usein toistuvaa, mutta on myös tahoja, jotka kokevat jääneensä tuesta paitsi. Tosin asian tulkinnassakin näyttää olevan eroja. Moni kokee merkittävänä tukena ylipäänsä ohjelman olemassaolon, joka antaa tärkeän selkänöjan heidän toiminnalleen alueilla ja joka toki on kaikkien hyödynnettävissä. Tilanne on sama myös ohjelman ja sitä tukevien hankkeiden puitteissa tuotetun muun tukimateriaalin käytön suhteen. Tämä materiaali saa sidosryhmiltä kiitosta.

Alueilla toteutetut toimet, jotka tukevat Lähiruokaohjelman tavoitteisiin pääsemistä, konkretisoituvat selvimmin alueellisissa hankkeissa. Ne ovat omalta osaltaan vieneet lähiruokaviestä eteenpäin ja niissä on esimerkiksi eri toimijat saatu kohtaamaan toisensa. Sen myötä heitä on autettu rakentamaan yhteistyötä. Hankkeissa näyttää myös olleen sopivan käytännönläheinen ote asioiden edistämiseen.

## 3.2 Lähirookaohjelman onnistuminen tavoitteidensa edistämässä

Raportin alussa tuotiin esille Lähirookaohjelman keskeiset tavoitteet. Mitä mieltä näistä tavoitteista ollaan ylipäänsä eli pidetäänkö ohjelman keskeisiä tavoitteita oikein valittuina ja Lähirookaohjelman toiminnalla toteutettavina ja miten ohjelma tähän mennessä on pystynyt näitä tavoitteitaan toteuttamaan? Näihin kysymyksiin pyydettiin näkemyksiä Lähirookaohjelman yhteistyökumppaneilta, sen sidosryhmien edustajilta, niin haastatteluissa kuin kyselyissäkin. Lisäksi ohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutusta tarkasteltiin ohjelman oman dokumentaation avulla.

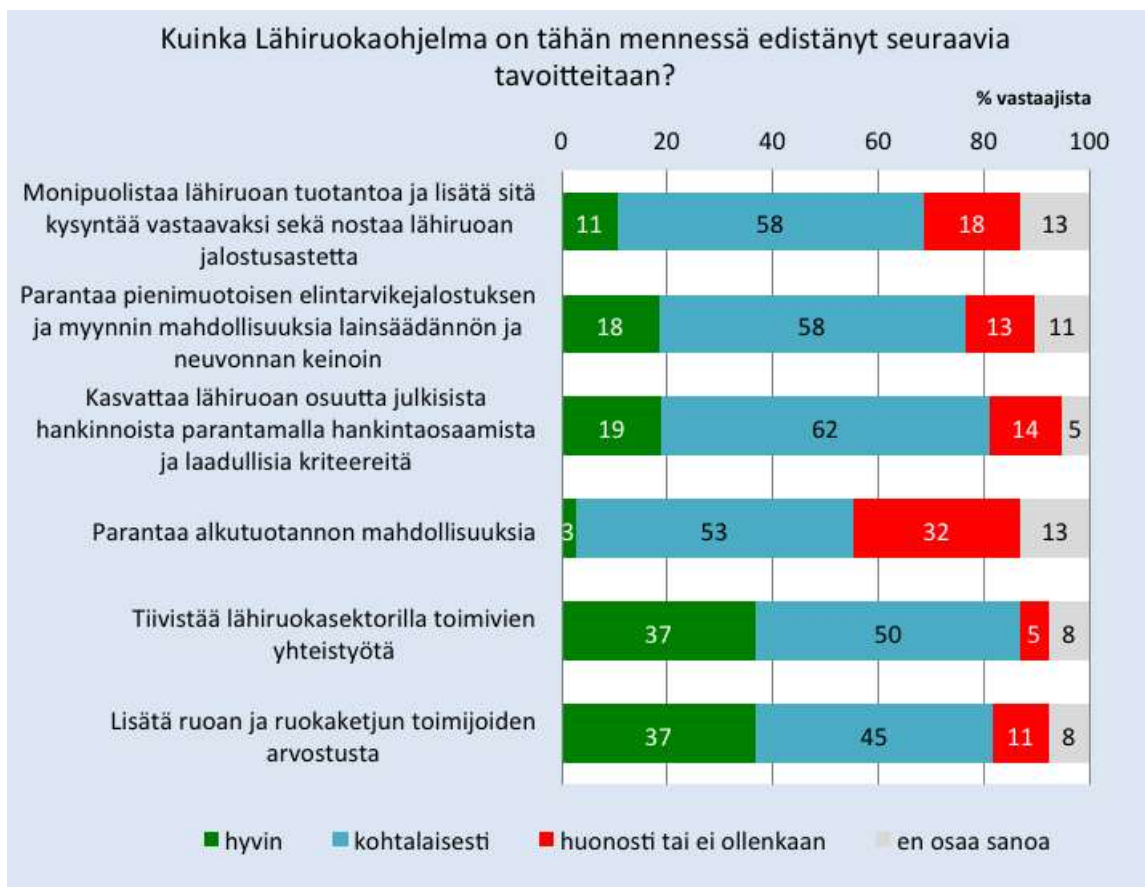
Lähirookaohjelman tavoitteita pidetään varsin osuvina ja riittävän monipuolisina kuitenkin siten, että ne liittyvät toisiinsa. Niiden myös arvioitiin kestävän aikaa ja siten tekemistä riittävän niihin pääsemiseksi hyvinkin vuoteen 2020 asti. Eräs haastateltava tosin toi sarkastisesti esiin, että *”jos nuo tekee, on puoli maailmaa pelastettu”*. Kuitenkin hänenkin mielestään tavoitteet kuulostavat oikein hyviltä. Toinen haastateltava puolestaan kertoi jossain vaiheessa kritisoineensa ohjelman tavoitteita kysymällä, *”onko ihan pakko parantaa koko maailma yhdellä ohjelmalla”*. Hänen mielestään tavoitteita olisi voinut jonkin verran enemmän fokusoida tai toimenpidelistaa lyhentää, vaikka niissä sinällään käsitellään asioita, joissa tiedettiin olevan tehtävää. Haastatteluissa tuotiin kuitenkin myös esiin se, että ohjelmassa on onnistuttu tekemään rajauksia toimintaan ja siinä on osattu keskittyä hyvin aina kulloiseenkin tekemiseen.

Haastatteluissa todettiin, että ohjelman tavoitteista keskustellaan paljon kentällä ja esimerkiksi kunnissa vastaanotto asialle on hyvin vaihteleva. Osa kunnista sitoutuu tavoitteisiin täysin, kun osan kanssa ollaan vasta alussa, herättelyvaiheessa. Lähirooka-asiassa toimivan alueellisen verkoston tehtävänä sitten on omilla alueillaan tehdä omia toimenpiteitä ja hakea toimintaan nyansseja ja saada ohjelman tavoitteisiin konkreettisia toteutusmalleja mm. kuntatasolla. Esille kuitenkin nostettiin myös se, että Lähirookaohjelman tavoitteiden edistymisestä ei oikein ole tietoa eli viestin perille saamisessa ohjelman aikaansaannoksista on vielä tehtävää. Toisaalta ohjelmaa on toteutettu vasta kaksi vuotta ja vasta nyt sen ensimmäisiä tuloksia alkaa olla saatavilla.

Yhdessä haastattelussa nostettiin tässä yhteydessä esiin yksi Lähirookaohjelman tavoite, jonka vastaaja kirjoittaisi uudelleen, jos ohjelmaa oltaisiin tällä hetkellä suunnittelemassa. Haastateltavan mielestä alkutuotannon mahdollisuuksien parantamisessa olisi voinut vahvemmin ottaa mukaan taloudelliset tekijät ja painottaa asiaa tavoittelemalla alkutuotannon mahdollisuuksien ja kannattavuuden parantamista. Alkutuotannossa kannattavuuskysymys onkin kaiken aikaa korostunut ja lähiruuassa on markkinapotentiaalia, jonka on mahdollista realisoitua alkutuottajalle kannattavuuden kasvuna.

Kyselyissä ja haastatteluissa vastaajia pyydettiin arvioimaan, **kuinka Lähirookaohjelma on tähän mennessä edistänyt päätavoitteitaan** (seuraava kuva). Yleisvaikutelma vastauksista on se, että ohjelma on edennyt tavoitteissaan kohtalaisesti. Selvästi parhaiten on menty eteenpäin lähirookasektorilla toimivien yhteistyön tiivistämisessä sekä ruuan ja ruokaketjun toimijoiden arvostuksen lisäämisessä; näiden molempien tavoitteiden edistäminen on hyvällä tasolla ohjelman yhteistyökumppaneista runsaan kolmanneksen mukaan. Hankalinta ohjelman eteneminen on ollut juuri alkutuotannon mahdollisuuksien parantamisessa. Sen kohdalla sidosryhmien edustajista noin kolmannes pitää edistymistä huonona tai ei näe edistymistä ollenkaan.





**Kuva 7.** Vastausjakaumat kysymykseen, kuinka Lähiruokaohjelma on tähän mennessä edistänyt seuraavia tavoitteitaan. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely sekä haastattelut, n=37–38.)

Keskusteluissa Lähiruokaohjelman yhteistyökumppaneiden kanssa käytiin tarkemmin läpi näkemyksiä ohjelman tavoitteiden edistymisestä. Parhaiten edistyneiden tavoitteiden osalta ajatustenvaihto jäi vähemmälle. **Verkoston yhteistyötä ja mukana olevien sitoutuneisuutta** kiitettiin erinomaiseksi, vaikka esim. hankkeiden ollessa päättymässä työsuhteet ovat monien verkostossa mukana olleiden kohdalla nähin aikoihin olleet katkeamassa. **Ruuan ja ruokaketjun toimijoiden arvostuksen kasvuun** haastattelussa ei oikein lähdetty ottamaan kantaa, mutta yksittäinen arvio esitettiin siitä, että ohjelma on omalta osaltaan varmasti vaikuttanut asiaan.

Lähiruokaohjelman omassa seurannassa (koonti arviointiraportin liitteenä) yhteistyön tiivistämisen osalta todetaan, että lähiruoka on mukana kehittämisen painopistealueena jokaisessa ohjelmakautta 2014–20 koskevassa maakunnan kehittämissstrategiassa ja -suunnitelmassa sekä ELY-keskusten laatimissa alueellisissa kehittämissstrategioissa. Tältä osin voidaan todeta Lähiruokaohjelman ao. toimenpide-esityksen tulleen toteutetuksi täysimääräisesti. Rahoitusmahdollisuudet ovat merkittävät, sillä alueellisesta rahoituksesta on lähiruokasektorille mahdollista hakea yritys- ja kehittämistukia yhteensä satojen miljoonien eurojen arvosta. Lähiruokaohjelman yhteyshenkilöt alueilla ovat käytännössä olleet samoja henkilöitä, jotka olivat Ruoka-Suomi-teemaryhmän aluejäseniä siihen asti kunnes teemaryhmän toiminta loppui tammikuussa 2014. Sen jälkeen vastuuhenkilöverkostona osittain samalla miehityksellä on ollut Aitoja makuja -alueverkosto sekä Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Maaseudun osaaminen ja

elinkeinot -verkoston Ruoka-Suomi-alatyöryhmä. Uuden ohjelmakauden osalta alueellisten ja koordinaatiohankkeiden haut käynnistyivät vasta 11.5.2015, mutta niitä on aktiivisesti jo sitä ennen valmisteltu.

Ruuan ja ruokaketjun arvostuksen lisäämiseksi Lähiruokaohjelmassa on ollut määrä toimia mm. ruuan käsittely- ja valmistelutaitoja edistävien neuvontajärjestöjen toiminnan kautta. Siltä osin ohjelman seurannassa todetaan neuvontajärjestöjen valtionapujen olevan edelleen kohtuullisella tasolla, minkä myötä on saatu taattua näiden organisaatioiden neuvontatyö jatkossa. Lähiruoka puolestaan on sisällytetty MMM:n tulossopimukseen, jotka se tekee neuvontajärjestöjen kanssa. MMM on myös rahoittanut useita hankkeita, joissa käsitellään erityisesti lasten ja nuorten ravitsemusta ja terveyttä, ja vuoden 2013 hankehaussa yhtenä painopisteenä oli ”Nuoret ja ruokaketju”. Toisena toimenpiteenä tässä Lähiruokaohjelman tavoitteessa on ruokakasvatuksen edistäminen eri kouluasteilla ja mm. opettajankoulutuksessa sekä resurssien kohdentaminen kotitalousopetukseen. Siltä osin ohjelman seurannassa todetaan, että opetussuunnitelmien perusteiden muutoksen myötä kotitalous-oppiaine mahdollistuu valinnaisena aineena myös alakouluissa. Lisäksi MMM:n rahoituksella on työstetty aineistoa ruokakasvatusteeman sisällyttämiseksi paikallisiin, syksyllä 2016 käyttöön otettaviin, opetussuunnitelmiin.

**Monipuolistaa lähiruoan tuotantoa ja lisätä sitä kysyntää vastaavaksi sekä nostaa lähiruoan jalostusastetta** -tavoite koettiin hyvin suureksi, minkä vuoksi sen suhteen myös ohjelman edistymisen arviointia pidettiin hankalana. Yleisesti ottaen oltiin sitä mieltä, että tällä saralla aikaansaannoksia on ollut paljon, mutta sen erittely nähtiin vaikeaksi, mikä on ollut juuri ohjelman ansiota. Viime vuosina on kuitenkin saatu suomalainen vähittäiskauppa heräämään sekä paljon lisää jalostusta ja tuotteita markkinoille. Myös maatalousyrittäjien kerrottiin havahtuneen siihen, että lähiruoan tuottaminen on mahdollista ja tiloilta löytyy kiinnostusta suoramyyntiin sekä lähiruokaliiketoiminnan kehittämiseen. Tosin paljon nähtiin myös tuottajapuolella kehittämistä, koska joidenkin suoramyyntituotteiden koetaan menevän käsistä jopa ilman markkinointia - volyymit kysyntään nähden ovat vielä paikoitellen vaatimattomat. Ohjelman tavoitteen edistämässä nähtiin suuri merkitys alueellisilla hankkeilla, joissa on päämääränä esim. jalostusasteen nostaminen ja uusien tuotteiden lanseeraaminen.

Lähiruokaohjelman omassa seurannassa kerrotaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta v. 2007–2013 suunnatun rahoitusta lähiruokayrityksiin yhteensä noin 38 miljoonaa euroa ja investointihankkeiden määrän ylittäneen 520 kpl. Lisäksi lähiruokasektorin yleiseen kehittämiseen, tunnettavuuden lisäämiseen ja osaamisen tason nostoon liittyviä kehittämistoimenpiteitä on aineiston perusteella rahoitettu hallituskauden 2011–15 aikana Manner-Suomen maaseutuohjelmasta noin 30,4 miljoonalla eurolla, millä on toteutettu yli 130 hanketta. Rakennerrahastoista on samalla aikavälillä rahoitettu lähiruokaan liittyviä hankkeita yli 70 kpl, joihin julkista rahoitusta on suunnattu noin 13,5 miljoonaa euroa. Myös kalatalousrahastosta on rahoitettu lähiruokaohjelman tavoitteita tukevia toimia. Siitä ei ole seurantatietoa, mikä osa näistä tukipanoksista on ajoittunut Lähiruokaohjelman ajalle eli viimeiselle kahdelle vuodelle.

Em. tavoitteessa on toimenpiteenä myös kehittää systemaattisesti ruokamatkailua ja laadukasta ruokaa osana matkailun palveluketjua. Tähän liittyen on toteutettu useita ruokamatkailuun liittyviä hankkeita ja koottu mm. Evästä matkailuun -opas, laadittu Suomelle ensimmäinen Ruokamatkailu-strategia ja käynnistetty sen jalkauttamiseen

liittyvä kehittämishanke, toteutettu ruokamatkailukilpailu ja järjestetty Ruoka&Matkailu-hanketrefejä.

**Parantaa pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin mahdollisuuksia lainsäädännön ja neuvonnan keinoin** -tavoitteen osalta todettiin mm. se, että lähiruuan kohdalla lainsäädäntö on jo saatu lähestulkoon kuntoon vuosien 2011–12 muutosten jäljiltä, mutta tiedonkulussa yrittäjille ja terveysturvaorganisaatioille on edelleen runsaasti katveita: yrittäjät saati viranomaiset eivät oikein tiedä lakiuudistusten myötä lisääntyneistä mahdollisuuksista, eikä lainsäädäntö ole ainakaan vielä laajamittaisesti muuttunut käytännöiksi. Asian saattamiseksi paremmalle tolalle on Lähiruokaohjelman puitteissa järjestetty tiedotusta ja koulutusta ja myös lähiruokaverkoston välityksellä tietoa on levitetty.

Ohjelman omassa seurannassa kuvataan elintarvikelain ja -asetusten muutoksia, jotka tulivat voimaan v. 2012 alussa. Keskeisimmät näistä muutoksista ovat:

- Elintarvikevalvonnan lähtökohtana on riskiperusteisuus - vaatimukset suhteutetaan toiminnan luonteeseen ja laajuuteen.
- Elintarvikehuoneistojen hyväksymisestä on luovuttu (menettelyn piiriin jäävät eläimistä saatavia elintarvikkeita käsittelevät laitokset).
- Kaikkein pienimpien toimijoiden vähäinen myynti vapautettiin kokonaan ilmoitusvelvollisuudesta.
- Alkutuotannon tuotteiden vähäisen luovutuksen suoraan kuluttajalle katsotaan kuuluvan alkutuotantoon, eikä siitä enää tehdä elintarvikehuoneistoilmoitusta.
- Alkutuotteiden luovuttaminen kauppaan tai suurtalouteen on tehty entistä helpommaksi.
- Omavalvontasuunnitelmien hyväksymisestä on luovuttu.
- Valvontatulosten julkistamisesta säädettiin, mikä lisää valvonnan avoimuutta.
- Pienteurastamojen lihantarkastus siirrettiin valtiolle (Eviralle) ja lihantarkastusmaksuja alennettiin.

Lisäksi MMM kumosi kesällä 2012 tuotekohtaisia asetuksia ja Laitosasetukseen (795/2014) tehtiin 1.11.14 alkaen joustoja, jotka liittyvät mm. eläinten vastaanottoon ja säilytykseen, porojen juottamiseen talvella ja raakamaidon suoramyyntiin.

Elintarvikelainsäädäntöä koskevan koulutuksen ja neuvonnan tehostamiseksi ja siitä viestimisen ja ohjeistuksen parantamiseksi hallituskauden 2011–15 aikana elintarvikealan valvojille on järjestetty noin 90 tilaisuutta (osallistujia yli 5400) ja toimijoille yli 20 tilaisuutta (yli 3400 hlöä). Lisäksi elintarvikevalvonnan tarkastustietojen julkistamisjärjestelmä Oiva on otettu käyttöön jo ravintoloissa ja vähittäismyyntipaikoissa ja sen käyttö laajenee muihin elintarvikehuoneistoihin ja laitoksiin. Siihen liittyviä koulutuksia on järjestetty yhteensä 51 kpl. Myös useita muita elintarvikelainsäädäntöä käsitteleviä koulutuksia on järjestetty.

Ohjelman yhtenä toimenpiteenä on Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman yritystukijärjestelmän kehittäminen mm. selkeyttämällä ohjelmaan liittyvää lainsäädäntöä ja tukiprosenttiporrastuksia sekä kiinnittämällä entistä enemmän huomiota tukien vaikuttavuuteen. Uudessa maaseudun kehittämissuunnitelmassa vuosille 2014–20 maaseudun yritystuen kohdalla valmistelun lähtökohtana on ollut tuen vaikuttavuuden parantaminen erityisesti tukihakemuksiin sovellettavien valintaperusteiden avulla ja tehostamalla ohjelman arviointia. Tukea koskevan kansallisen lainsäädännön (ml. tukitasot) perustana puolestaan on EU:n lainsäädäntö ja



siihen sovelletaan uusia valtiontukisääntöjä. Esimerkiksi maataloustuotteita jalostavien mikroyritysten yhteisiin investointeihin kannustetaan korotetulla tukitasolla ja elintarvikealan yleiseen kehittämiseen panostetaan koulutus- kehittämis- ja yhteistyötoimenpitein.

Tavoitetta **kasvattaa lähiruuan osuutta julkisista hankinnoista parantamalla hankintaosaamista ja laadullisia kriteereitä** kerrottiin edistetyn etenkin asiaan pureutuvilla hankkeilla. Hankkeissa on kehitetty kriteereitä, asiasta on puhuttu ja ihmisiä on koulutettu monella eri taholla ja tavalla. Haastatteluissa oltiin toisaalta varmoja siitä, että asiaan liittyvä osaaminen on noussut, mutta toisaalta vielä ei voida puhua mistään suurista määristä. Esimerkkinä nostettiin, että kuntia on saatu kirjaamaan omiin suunnitelmiinsa näitä asioita, mihin lähiruuan parissa toimivat verkostot ovat pystyneet vaikuttamaan. Tässä suhteessa kunnissa tehdyssä vaikuttamistyössä myös ohjelman linjauksista arvioitiin olleen apua ja selkänöjää.

Kansallisen hankintalainsäädännön uudistaminen on ollut käynnissä osana hallituksen rakennepoliittista ohjelmaa ja työ- ja elinkeinoministeriön työryhmät ovat valmistelleet hankintalainsäädännön kokonaisuudistusta, jonka pohjalta hallituksen esitys saataneen eduskunnalle v. 2015 loppuun mennessä. EU:n hankintadirektiivissä, johon esitys perustuu, korostuu Lähiruokaohjelman aineiston mukaan laadullisten kriteerien huomioiminen halvan hinnan sijaan, mikä antaa lähiruualle parempia mahdollisuuksia menestyä hankintaprosesseissa.

Useita hankintaosaamista lisääviä ja hankintakäytäntöjä kehittäviä toimenpiteitä on toteutettu MMM:n rahoituksella. Hankkeissa on kehitetty mm. pilottikuntien kanssa tuotekohtaisia hankintaprosesseja, mallinnettu tuotteiden linkaarilaskelmia ja selvitetty ympäristövaikutuksia, laadittu hankintavihkonen ja laajempi hankintaopas ([www.lahisopas.fi](http://www.lahisopas.fi)), jossa on esimerkkejä hankintakriteereistä, prosessi-kuvausta ym. hankintainformaatiota sekä lähiruuan hankinta-asiamies -mallinnusta.

**Alkutuotannon mahdollisuuksien parantamisen** tavoitteessa edistymistä arvioitiin haastatteluissakin vielä aika vaatimattomaksi ja todettiin mm., että asiaan liittyvien mahdollisuuksien realisoituminen kaippaa käytännön ongelmien kohtaamista ja niihin ratkaisujen löytämistä. Ohjelmalla todettiin kuitenkin luodun alkutuottajien keskuuteen *"uskoa ja toivoa"*. Todettiin myös, että kun lähiruualle annetaan valtiollinen tuki, se *"antaa todella paljon pienille tuottajille uskoa siihen, että kyllä tätä hommaa kannattaa vielä tehdä"*. Erityisen tärkeä merkitys asian edistämiseksi ja alkutuotannon uusien mahdollisuuksien synnyttämisessä nähtiin tiedon lisäämisellä. Eräs haastateltu totesikin, että oleellista on tehdä näkyväksi se, että suoramyynni ja lähiruuan jatkojalostus ovat ihan mahdollisia. Lisäksi yhtenä kehitysaskelena nähtiin, että monet maanviljelijät ovat ymmärtäneet tässä asiassa yhteistyön merkityksen. Monella tilalla on myös käytännössä nähty, että myymällä osa tuotannosta suoramyynnissä voidaan parantaa yrityksen kannattavuutta katteen parantuessa.

Arviointityöpajassa nostettiin keskusteluun myös Lähiruokaohjelman mahdolliset keinot parantaa entistä tehokkaammin alkutuotannon mahdollisuuksia. Työpajassa oltiin hyvin yksimielisiä siitä, että markkinalähtöisyys muodostaa tähän pohjan. Viime vuosien aikana lähiruuan tuottamisedellytysten nähtiin parantuneen paljon. Tärkeitä asioita alkutuotannon mahdollisuuksien kannalta kokonaisuudessaan ovat myynti, markkinointi, logistiikka ja yhteistyömallit. Näiden osa-alueiden hallitsemisen ja toteuttamisen kautta voidaan onnistua. Työpajassa todettiin myös aika lailla

yksimielisesti, että suoramyynni tarjoaa alkutuottajille parhaimmat mahdollisuudet taloudellisesta näkökulmasta katsottuna. Tässä alkutuotteiden suoramyynnin tukemisessa Lähiruokaohjelmalla nähtiin oiva rooli siten, että tuetaan tiedolla ja ohjeilla asiasta kiinnostuneiden etenemistä kohti toimenpiteitä.

Lähiruokaohjelmaan on alkutuotannon mahdollisuuksien parantamiseksi määritelty kaksi toimenpidettä; niistä toinen on ”Paikallinen tuotanto ja suoramyynni” -ohjelman valmistelun aloittaminen yhteistyössä tuottaja- ja neuvontajärjestöjen kanssa. Ohjelmavalmisteluun aloittamistoimenpiteen taustalla on EU-tasolla maataloustuotteiden laatupolitiikkaa koskeva uudistus, joka valmistui v. 2012 lopulla. Siihen liittyvään laatuohjelmia koskevaan asetukseen sisältyy määräys, minkä mukaisesti komission oli toimitettava Euroopan parlamentille ja neuvostolle selvitys mahdollisine lainsäädäntöehdotuksineen uuden paikallistuotantoa ja suoramyynniä koskevan merkintäjärjestelmän perustamisesta. Merkintäjärjestelmän tavoitteena olisi ollut auttaa tuottajia pitämään tuotteitaan kaupan paikallisesti. Maatalouden erityiskomitea kuitenkin hylkäsi v. 2014 esityksen EU-laajuisesta vapaaehtoisesta ”oman tilan tuote” -laatuilmallisesta eikä valmistelu EU-tasolla ole tämän jälkeen edennyt. Ko. toimenpiteeseen liittyen Lähiruokaohjelman seurantaan on kirjattu, että Aitoja makuja II -hankkeessa on koostettu maataloille suoramyynniopas, joka julkistettiin syksyllä 2014. Osana samaa hanketta järjestettiin maataloille syksyn 2014 - talven 2015 aikana myös suoramyynnikoulutusta.

Toisessa Lähiruokaohjelman alkutuotannon mahdollisuuksien parantamisen toimenpiteessä on määrä tunnistaa maatalouteen liittyvissä politiikkatoimissa alkutuotannon tuotteiden ja niiden jalostuksen ja markkinoille saattamisen sekä lyhyiden jakeluketjujen mahdollisuudet ja tukijärjestelmien niitä tukevat investoinnit. Lisäksi siinä on määrä parantaa investointeja kannustavien tukijärjestelmien vaikuttavuutta. Tähän liittyen maatalouden investointeja tuetaan osana Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaa 2014–2020 ja erillisenä tukikohteena on mm. maataloustuotteiden myyntikunnostukseen liittyvät investoinnit. Tuettavien kohteiden valintakriteereissä huomioidaan mm. hankkeen mahdollinen liittyminen osaksi lähituotantoketjua.

Haastatteluissa käsiteltiin myös kysymystä, **pitäisikö joistain kehittämistoimista luopua kokonaan tai ottaa joitain uusia toimia käyttöön.** Kukaan haastatelluista ei tässä vaiheessa olisi tiputtamassa tavoitteita vähemmälle tai karsimassa toimenpiteitä. Päinvastoin, toivottiin määrätietoista jatkoa nykyisten toimien parissa ja lähiruoka-asian esillä pitämistä. Lisäksi haastatteluissa nousi esiin joitakin uusia tarpeita. Ensinnäkin kaivattiin uusia keinoja joustavuuden lisäämiseksi tasoittamaan tietä alkutuottajan ja alkavan jatkojalostajan kohdalla. Lähinnä kysymys olisi siitä, että voitaisiin nykyistä paremmin ottaa huomioon tuotannon määrä ja yrityksen koko, jolloin mahdollisesti helpotettaisiin pientuotannon liikkeellelähtöä. Vaikka on paljon hyviä ideoita, hienoja raaka-ainepohjia jne., haastatellun kokemuksen mukaan kentällä koetaan pykäläviidakko edelleen niin suureksi, ettei löydetä oikeita tapoja siihen kuinka uskallettaisiin lähteä liikkeelle. Ohjelmassa voitaisiinkin kiinnittää huomiota esim. pientoiminnan rajoihin mm. verotuksessa tai liikehuoneistoja koskevissa vaatimuksissa.

Yhtenä tavoitetarkennuksena alkutuotannon mahdollisuuksien parantamiseksi pohdittiin, että tavoitteen alla ehkä voimakkaammin kehitettäisiin alkutuotannon suoramyynnin mahdollisuuksia eli sitä, että tuotteita myytäisiin lähiruokana jalostamattomana markkinoille. Haastattelussa nousi esiin tarve, että pitäisi puhua

enemmän ”suoramyyntistä” ja pohtia, mitä haasteita siihen liittyy. Vaikka lainsäädännöllisiä helpotuksia onkin jo saatu aikaan, näitä säädöksiä ei kovin hyvin tiedetä ja edelleenkin luullaan, että jotkin asiat ovat kiellettyjä vaikeivät ne olekaan. Näistä eivät tiedä yrittäjät, mutta eivät myöskään ne viranomaiset, jotka asioita valvovat alueilla.

Kolmas esille nostettu asia Lähiruokaohjelman toiminnan suuntaamiseksi oli ruokaturvallisuus ja sen aiempaa vahvempi nostaminen eri toimijoiden tietoisuuteen. Haastateltavan mielestä *”nyt on sellaisia merkkejä ilmassa, ettei sitä saisi unohtaa”*.

Eräs haastateltu peräänkuulutti arkirealismia, jota hänen mielestään kaivattaisiin lähiruokateeman edistämiseen aivan samalla tavoin kuin maaseudun kehittämiseen muutenkin. Haastatellun mielestä pitäisi selvittää, missä lähiruualla on markkinat ja missä sitä ylipäänsä pystytään toimittamaan. Myös siihen kaivattiin hieman kriittisempää suhtautumista, kun selvitetään, miksi lähiruokaa ei ole joka paikassa tarjolla. Haastatellun mukaan tässä yhteydessä kannattaisi pohtia alkutuotannon haasteita ja etenkin logistiikkaan liittyviä kysymyksiä. Tähän osaltaan hakee ratkaisuja MMM:n rahoituksella v. 2015–17 toteutettava Paikallisruoan arvoketjua kehittämässä -hanke. Sen tavoitteena on edistää HoReCa-tukkukaupan ja suurkeittiöiden sekä paikallisten elintarvikeyritysten välistä yhteistyötä sekä viestiä paikallisruoan arvoista, taloudellisesta merkittävydestä ja toimialasta.

Lähiruokaohjelman yhteistyökumppanit nimesivät kyselyissä ohjelman **tärkeimmät hyödynnettävissä olevat aikaansaannokset**. Seuraavaan luetteloon on koottu keskeisimmät asiat tuosta listasta:

- Hankintaosaamisen esilletuonti ja siihen panostaminen
  - toteutuneet muutokset julkisissa hankinnoissa
- Erilaiset työkirjat selvitykset ja muut oppaat
  - Aitoja makuja -suoramyyntioppaat
  - Lähis-opas
  - Lähiruoan käytön aluetalousselvitys ja ekologisten vaikutusten selvittäminen, joilla voidaan faktoihin pohjautuen perustella kuntapäätäjille ja viranomaisille lähiruokatuotannon hyötyjä
  - Forefoodin ja LähiSopun yrittäjille tarkoitetut materiaalit
- Aitojamakuja.fi -sivusto
- Aiheen nouseminen keskusteluun ja sen näkyvyyden lisääntyminen
  - myös ylipäänsä kotimaisuuden arvostuksen kasvaminen
- Lainsäädännön helpottuminen
- Lähiruokatuottajien ja matkailuyritysten yhteistyön tiivistäminen
  - kärkituotteet/kohteet
- Toimijoiden yhteistyöllä saatu voima asian edistämiseen

Haastatteluissa Lähiruokaohjelman tärkeimpiin aikaansaannoksiin nostettiin ”ruokakeskustelun” lisääntyminen, ruokaan liittyvän myönteisen imagon vahvistuminen, lähiruokaa koskevan tiedon, sen arvostuksen ja kiinnostavuuden lisääminen sekä konkreettisina toimina asiat, joilla on jo tähän mennessä saatu vaikutettua julkisiin hankintoihin. Siinä ovat olleet keskeisinä hankintaosaamisen kehittyminen mm. laadullisten kriteerien määrittämisen osalta sekä hyvät esimerkit ja laskelmat lähiruoan lisäämisen taloudellisista vaikutuksista niin kuntatalouteen suoraan kuin alueen työllisyyteen. Erään haastateltavan mukaan myös viranomaispuolella

yrittäjäneuvonnasta lähtien on ruvettu oivaltamaan, että lähiruoka voi parhaimmillaan tuottaa uutta työtä ja kaiken kaikkiaan vahvistaa aluetaloutta.

Ohjelman yhteistyökumppaneita pyydettiin myös kertomaan, **millaiset jatkossakin käytettävät keinot ja välineet ovat heidän mielestään olleet parhaita lähiruoka-asian edistämiseksi**. Osittain vastauksissa toistuivat samat asiat, jotka tuotiin esille jo edellä tärkeimmässä aikaansaannoksissa, mutta tässä kohden tehtiin myös uusia nostoja. Vastaaajien mielestä parhaita keinoja ja välineitä asian edistämiseksi ovat olleet mm. digitaaliset välineet ja kanavat viestinnässä, kehittäjille suunnattu suora viestintä, tapaamiset, työryhmät, käytännön työpajat, foorumit ja tilaisuudet sekä ruokaketjun kaikille toimijoille internet-sivut ja näkyvyys maakuntalehdissä ja Maaseudun Tulevaisuudessa. Hyvin suunnitellut hankkeet koko ruokaketjussa puolestaan ovat mahdollistaneet ideoiden kehittämisen ja testaamisen, mikä on myös noteerattu korkealle.

Neuvonta, liiketoimintasuunnittelun tukeminen, markkinoinnin ammattimaiset tukipalvelut ja brändin rakentaminen taas ovat palveluita, joista alalla jo olevat tai sinne aikovat yritykset hyötyvät. Ylipäänsä hyvänä nähtiin tukirahoituksen suuntaaminen suoraan yrittäjien hyödyksi ja tästä esimerkkinä annettiin yksittäisten yritysten näkyvyyden parantaminen niitä koskevalla markkinoinnilla. Konkreettisenä keinona lähiruokatoiminnan tukemiseksi nostettiin Oman Tilan Tuote -järjestelmän kehittäminen. Yritysten tarinoiden ja kertomusten puolestaan kerrottiin tuovan näkyvyyttä ja kiinnostavan ihmisiä; samaten hyvänä pidettiin ruuan takana olevan tarinan esille tuomista. Hyödyllisenä pidettiin lisäksi yhteistyötä kotimaisen kaupan keskusliikkeiden ja paikallisten kauppiaiden kanssa. Myös itse Lähiruokaohjelma ja sen linjaukset, jotka on korkealla tasolla hyväksytyt, nähtiin tärkeäksi välineeksi lähiruoka-asian edistämiseksi.

**Entä missä asioissa Lähiruokaohjelma ei sidosryhmien edustajien mielestä ole vielä onnistunut riittävän hyvin?** Eniten tekemistä nähtiin julkisiin hankintoihin (= kuntien luottamushenkilöihin) vaikuttamisessa ja julkinen ruokahuolto vaatiikin monen mielestä jatkuvaa huomiota, etteivät asiassa jo aikaansaadut liikahdukset kunnissa jää hyödyntämättä. Asiaa edistämään peräänkuulutettiin lisähaukuttimia ja kuntapäätäjille suunnattua koulutusta kunnissa tehtyjen päätösten painoarvon oivaltamiseksi. Sitä kautta potentiaaliset vaikutuksetkin, ei pelkästään hyvän ruuan vaan myös alueen työllisyyden ja maaseudun elinvoimaisuuden kannalta, nähtiin hyvin merkittäviksi. Samalla on kuitenkin huolehdittava, että kehitystä on saatava aikaan myös lähiruuan saatavuuden kohdalla eli paikallisen ruoan riittävyys ja logistiikka puhuttavat edelleen. Joissakin vastauksissa nostettiin esiin, että esim. lähiruuan säännöllisessä toimittamisessa suurkeittiöihin on ollut vaikeuksia.

Monet sidosryhmien edustajat pitivät työtä hyvin keskeneräisenä lähiruuan jalostusasteen nostamisen ja koko ketjun yhteistyön lisäämisen kohdalla. Erilaisia malleja ketjun toimivuuden parantamiseksi kaivattiin. Ruokaketjun tulisi toimia paremmin ja yhteistyötä tuottajien ja pienten ja keskisuurten elintarvikeyritysten välillä tulisi edistää, että saataisiin lähiruokaan erilaisia pidemmälle jalostettuja tuotteita. Kaikkea ei kuitenkaan yhden elintarvikeyrityksen tarvitsisi tehdä itse vaan työtä jakamalla. Myös kaupan toimijoita kaivattiin mukaan tähän yhteistyöhön; samoin konkreettista yhteistyön lisäämistä matkailuyritysten kanssa. Yhteistoimintamallien kehittäminen myös tuotteiden markkinoinnin, logistiikan ja jakelun kohdalla koettiin tarpeelliseksi.

Kolmas muita useammin mainituksi tullut tekemisen paikka Lähiruokaohjelmalla on edelleen elinkeinotoimintaan liittyvän lainsäädännön perkaamisessa, selkeyttämisessä ja siitä viestimässä ruohonjuuritasolle. Valtionhallinnon ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden (esim. Evira) hitauttakin asioiden eteenpäin viemisessä ja niiden sitoutumista valtioneuvoston periaatepäätöksen tavoitteisiin valiteltiin. Tähän liittyen kaivattiin myös sitä, että valvontaviranomaiset nostaisivat yhdeksi tavoitteekseen elinkeinoelämän edistämisen.

## Johtopäätökset

Lähiruuasta ei liene yleisesti ottaen maaseudun pelastajaksi, koska siitä ei ole tulossa kattavasti varsinaista volyymitekijää maataloustuotantoon tai siihen liittyviin elinkeinoihin. Lähiruoka tarjoaa kuitenkin yhden lisämahdollisuuden tiloille, jotka tuotantorakenteen, sijainnin tai osaamisen suhteen ovat ns. hyvässä asemassa. Sen vuoksi on perusteltua, että lähiruuan tuotannossa, jalostuksessa, markkinoinnissa ja myynissä olevat esteet poistetaan ja asian parissa jatketaan kehittämistyötä. Lähiruokaohjelma muodostaa yhteisen taustan teemassa tapahtuvalle kehittämiselle. Siinä on viitotettu kehittämistä vuoteen 2020 saakka eli kysymys on pitkäjänteisestä työstä.

Lähiruokaohjelman tavoitteet ovat edelleen hyvin ajankohtaisia ja osuvia lähiruokasektorin kehittämiseen. Pieniä tavoitteiden tarkennusajatuksia nousi kuitenkin esiin arvioinnin aikana. Yhtenä tavoitteena on alkutuotannon mahdollisuuksien parantaminen. Sen rinnalle voisi nostaa kannattavuuden parantamisen, jolloin huomio kiinnittyisi enemmän taloudellisiin tekijöihin. Alkutuotannon kohdalla voitaisiin myös aiempaa vahvemmin painottaa suoramyynnin mahdollisuuksia.

Tavoitehorisontin ollessa vuodessa 2020 ohjelman päätavoitteiden edistäminen on vielä luonnollisestikin kesken, kun vielä huomioidaan, että ohjelman lanseeraamisesta on vasta kaksi vuotta. Pisimmät askeleet on otettu lähiruokasektorilla toimivien yhteistyön tiivistämisessä ja ruuan ja ruokaketjun arvostuksen lisäämisessä. Varsinkin yhteistyön saralla ohjelma on pystynyt hyödyntämään jo tehtyä pitkäjänteistä ja vahvaa työtä ruokaverkostossa. Ruuan ja ruokaketjun arvostuksen lisäämiseksi ohjelmalle määritellyt toimenpiteet ovat kuitenkin sen kaltaisia (ruuan käsittely- ja valmistelutaitoihin liittyvää neuvontaa, ruokakasvatusta eri kouluasteissa ja opettajankoulutuksessa, kotitalousopetusta), että vaikka niiden osalta edistymistä nähdäänkin tapahtuneen, itse tavoitteen saavuttaminen tapahtuu vasta pidemmällä aikajänteellä. Sen vuoksi voidaan olettaa, että arvioinnin yhteydessä saadut arviot tavoitteen hyvästä edistymisestä liittyvät yleisempään havaintoon siitä, että lähiruoka on mukana keskusteluissa ja se tunnetaan kuluttajien keskuudessa selvästi aiempaa paremmin. Sillä taas voidaan arvioida olevan vaikutuksia myös ruuan ja ruokaketjun arvostuksen kasvuun.

Kun eri ohjelmista rahoitettujen kehittämistoimien tarkastelu ulotetaan koko ohjelmakaudelle tai hallituskaudelle 2011–15, lähiruuan eteen on tehty varsin paljon asioita niin hankkeiden lukumäärällä kuin niihin suunnatun rahoituksen määrällä mitaten. Jatkossa voidaan odottaa lähiruuan parissa tehtävän työn ja sen rahoittamisen EU-ohjelmien kautta vielä kasvavan, kun nykyinen ohjelmakausi pääsee kunnolla vauhtiin.



Vaikka jo nyt näyttää siltä, että lainsäädännön pahimmat esteet pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin tieltä on saatu poistettua, siitä tiedon saaminen kentälle on vielä kesken. Tämä siitä huolimatta, että aiheeseen liittyen on järjestetty yli sata tilaisuutta valvojille ja muille alan toimijoille. Monin paikoin paikalliset viranomaiset, kuten terveystarkastajat, eivät tunne v. 2012 tehtyjä lakimuutoksia, eivätkä sen vuoksi toimi niin kuin olisi tällä hetkellä mahdollista. Kuitenkin heidän pitäisi tuntea tehdyt muutokset ja uskaltaa soveltaa niitä. Siinä epäilemättä auttaisi nykyistä yhä tehostetumpi koulutus ja myös muunlainen tiedon levittäminen. Voitaisiin järjestää mm. vierailuja sellaisiin lähiruokayrityksiin, joissa uusia mahdollisuuksia on otettu jo käyttöön.

Lainsäädännössä nähdään edelleen tarvetta suurempiin joustoihin. Lainsäädännön lähtökohtana olevaa ns. riskiperusteisuutta haluttaisiin entistä enemmän sovellettavan pienimuotoisen ja paikallisen elintarviketuotannon vaatimuksia helpottavalla tavalla. Tästä esimerkkinä mainittiin pienteurastamoja koskevat vaatimukset, joissa joustot tukisivat niin alkutuottajaa kuin jatkojalostajaakin. Lisäksi voitaisiin kiinnittää huomiota pientoiminnan rajoihin mm. verotuksessa.

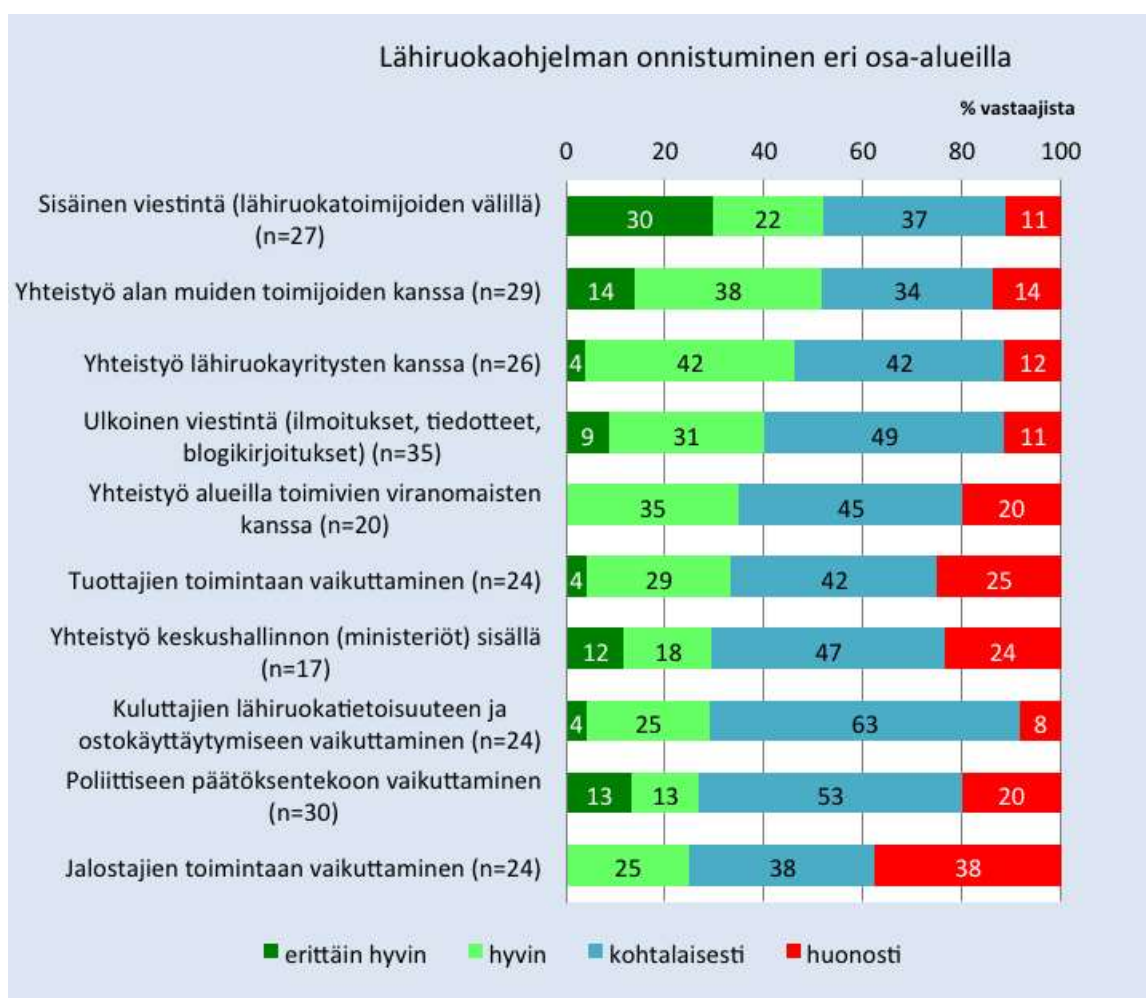
MMM:n rahoituksella on toteutettu monia tärkeitä hankkeita, joissa on mm. löydetty uusia mahdollisuuksia lähiruuan osuuden kasvattamiseksi julkisissa hankinnoissa ja laadittu tätä varten erilaisia asiaa tukevia laskelmia ja vinkkejä. Hankintaosaamisen parantamisen ohella on lisäksi tärkeää, että tulevassa hankintalainsäädännön kokonaisuudistuksessa mahdollistetaan laadullisten kriteerien huomioon ottaminen hankinnoissa. Sillä tavoin tehdään mahdolliseksi lähiruuan menestyminen julkisissa hankinnoissa.

Alkutuotannon mahdollisuuksien parantamiseksi tarvitaan ratkaisuja käytännön ongelmiin. Yksi kriittinen tekijä lähiruoka-asian kehittämisessä on logistiikka - miten tavarat saataisiin mahdollisimman suoraan tilalta kuluttajalle. Osa tästä on hoidettavissa suoramyynnillä. Tosiasia on kuitenkin, että suuri osa ihmisistä haluaa ostaa ruokansa, myös lähiruokansa siitä kaupasta, mistä he ostavat ruokansa muutenkin. Miten tavara sinne kauppaan saadaan, ettei se kierrä pitkin Suomea tukkuliikkeiden kautta? Sama ongelma on ratkaistava ammattikeittiöiden puolella. Oikea kysymys kuuluukin, että kun tavara ymmärretysti halutaan kauppoihin keskitetysti, miten se saataisiin sinne suoraan lähialueelta. Ainakin osa ratkaisua on se, että tuottajat ja jalostajat tiivistäisivät verkostojaan ja tekisivät entistä enemmän yhteistyötä, jotta määrät saataisiin riittävän suuriksi isoille asiakkaille. Tässä tuottajajärjestöjen rooli on merkittävä. Vaikka Lähiruokaohjelmalla on omien toimenpiteidensä kautta varsin rajalliset mahdollisuudet puuttua laajamittaisesti alkutuotannon tilanteeseen, voivat osuvat kehittämishankkeet tuoda joihinkin ongelmiin hyviä täsmäratkaisuja. Esimerkiksi MMM:n rahoituksella on juuri alkanut v. 2015-17 toteutettava Paikallisruoan arvoketjua kehittämässä -hanke, jonka tavoitteena on edistää HoReCa-tukkukaupan ja suurkeittiöiden sekä paikallisten elintarvikeyritysten välistä yhteistyötä sekä viestiä paikallisruuan arvoista, taloudellisesta merkittävydestä ja toimialasta.

Myös lähiruuan tuotantoon, jalostukseen ja kauppaan liittyvästä neuvonnasta ja koulutuksesta on huolehdittava, eivätkä esim. koulutusten kustannukset osallistujille saa karata käsistä. Arviointihaastattelussa mm. tuotiin esille ajatus, että koulutukset olisivat kustannustehokkaasti järjestettävissä ns. roadshow-periaatteella. Ne tulisivat myös osallistujille paremmin mahdollisiksi, kun niitä pidettäisiin useammalla paikkakunnalla eri puolilla Suomea.

### 3.3 Lähiruokaohjelman onnistuminen toiminnan eri osa-alueilla

Lähiruokaohjelman toteutukseen liittyvien prosessien onnistumisesta haettiin mielipiteitä ohjelman sidosryhmien edustajilta ja kansanedustajilta (seuraava kuva). Vastaajista noin puolet antoi lähiruokatoimijoiden välillä toteutetun viestinnän ja alan muiden toimijoiden kanssa tehdyn yhteistyön onnistumisesta hyvän tai erittäin hyvän arvion ja melkein puolet vastaajista arvioi myös lähiruokayritysten kanssa tehdyn yhteistyön hyvin onnistuneeksi. Muilta osin sidosryhmien näkemykset painottuivat enimmäkseen kohtalaisen onnistumisen puolelle, poikkeuksena jalostajien toimintaan vaikuttaminen, jonka kohdalla sama määrä vastaajia koki onnistumisen huonoksi kuin kohtalaiseksi.



**Kuva 8.** Lähiruokaohjelman onnistuminen toimintansa eri osa-alueilla. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely, n=17-30.)

Tarkentaessaan sanallisesti tekemäänsä arviota ohjelman onnistumisesta sidosryhmä- ja eduskuntakyselyiden vastaajat toivat esiin joitakin näkökulmia muutamassa kohdassa. Yhteistyötä lähiruokayritysten kanssa pidettiin hyvänä varsinkin alueilla toteutettujen hankkeiden kautta. Yhteistyössä alan muiden toimijoiden kanssa hyvänä esimerkkinä nostettiin matkailuyhteistyö.

Tuottajien toimintaan vaikuttamisen arvioitiin olevan Lähiruokaohjelman suorien vaikutusten osalta hankalaa ja ohjelmaa laajemmissa käsissä.



Keskushallinnon sisällä tapahtuvasta yhteistyöstä, jonka ylipäänsä monet vastaajat jättivät arvioimatta, annetuissa kommentteissa toimintaa nähtiin varjostavan liian virkamiesmäinen ajattelu ja epäily, että elintarvikelainsäädännön parissa toimivat ihmiset eivät ole lähiruoka-asiaa sisäistäneet. Lisäksi tässä kohden esitettiin tarkemmin yksilöimättä kysymys, onko maa- ja metsätalousministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön välinen yhteistyö edennyt.

Kuluttajien lähiruokatietoisuuteen ja ostokäyttäytymiseen vaikuttamisessa erään vastaajan toteamus oli, että *"ostokäyttäytymiseen vaikuttaa niin kovin monet seikat, että vaikka tietoisuutta kuinka lisäisi, niin monenlaisia ostajia on"*. Lisäksi tähän asiaan todettiin yleisen taloustilanteen vaikuttavan suuresti.

Poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamisen osalta esitettiin arvio, jonka mukaan elintarviketeollisuuden kilpailukyvyn merkitys ja kehittäminen olisi unohtunut samalla, kun huomio on kiinnitetty pienyritysten toimintaan. Kuitenkin kommentissa painotettiin, että volyymit olisi huomioitava. Lisäksi poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamisessa epäiltiin vaikuttamisen tuloksia, vaikka lähiruoka-asia puheissa nouseekin esille.

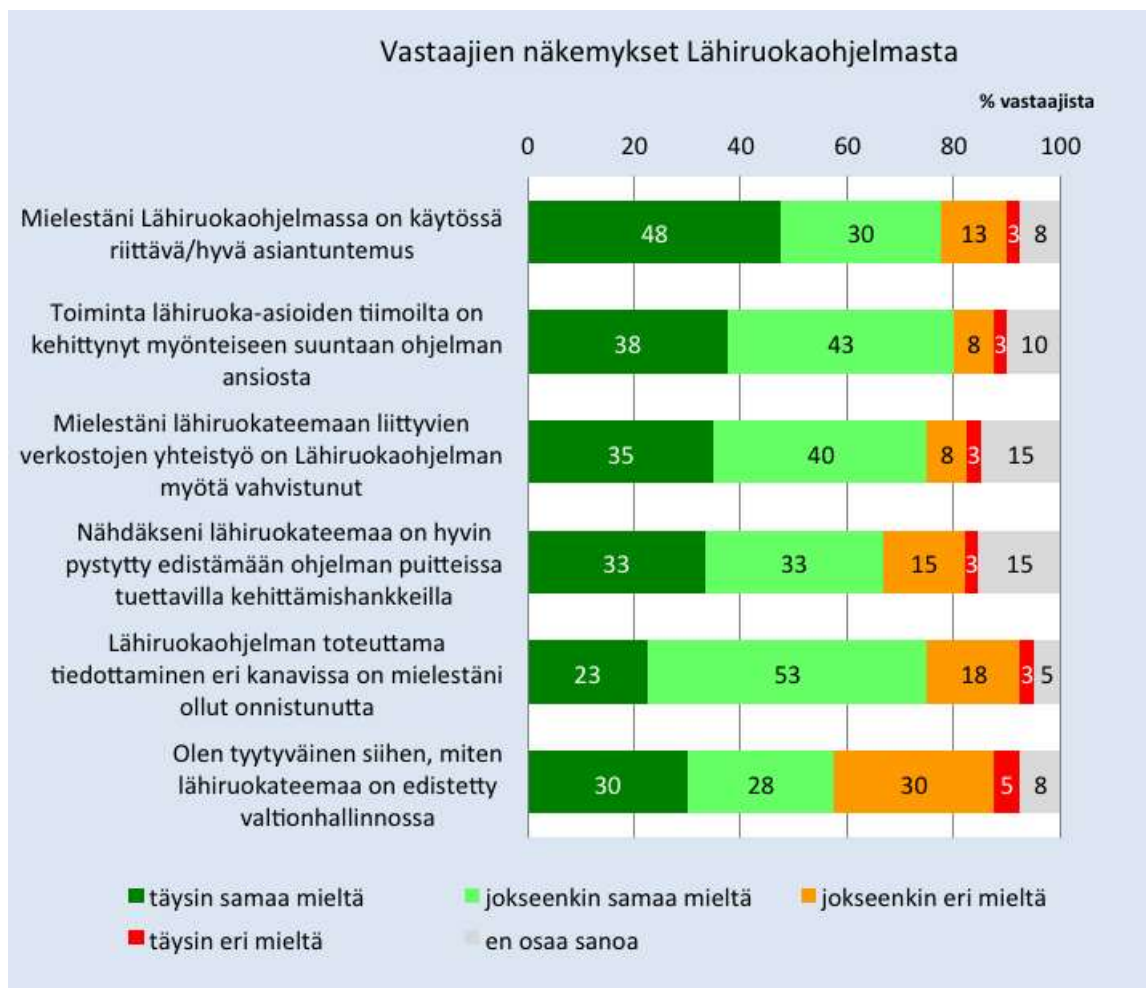
Jalostajien toimintaan vaikuttamisen kohdalla esitettiin samalla tavoin kuin kuluttajiin vaikuttamisessakin, että Lähiruokaohjelman suorien vaikutusten osalta se on hankalaa ja ohjelmaa laajemmissa käsissä. Lisäksi todettiin, että toimenpiteitä on ollut, mutta niiden vaikuttamisesta jalostajien toimintaan ei ole niinkään tietoa. Kuitenkin esitettiin myös arvio, että hankkeet, joissa jalostus on mukana, vaikuttavat niihin suoraan.

Seuraavan kuvan avulla jatketaan tarkastelua siitä, miten Lähiruokaohjelman yhteistyökumppanit katsovat **ohjelman onnistuneen keskeisten asian tilaa tai toiminnan kehittymistä kuvaavien asioiden osalta**. Sekä kyselyjen että haastattelujen vastaajat saivat ottaa kantaa esitettyihin väittämiin annettujen vastausvaihtoehtojen avulla ja tarkentaa tuota kantaansa omin sanoin. Yleisvaikutelma vastaajien suhtautumisesta näihin väittämiin on myönteinen; yli puolet vastaajista on niistä kaikista jokseenkin tai täysin samaa mieltä.

Parhaan arvion saa ohjelman käytössä oleva asiantuntemus, jota pitää hyvänä ja riittävänä noin puolet vastaajista ja ko. asiasta on lisäksi 30 prosenttia vastaajista jokseenkin samaa mieltä. Sanallisessa kommentissaan eräs vastaaja piti lähiruokakoordinaattoria asiantuntevana ja asian vakavasti ottavana. Yksi vastaaja puolestaan arvosteli ohjelmaa toisaalta *"byrokratiavetoiseksi"* toisaalta *"konsultti- ja hankekehittäjävetoiseksi"*. Yhden kommentoijan mielestä ohjelmassa pitäisi olla vielä enemmän *"kykyä puhua paikallisen pienimuotoisen elintarviketuotannon puolesta"*.

Eniten tässä kysymyksessä esitetyistä väittämistä ollaan eri mieltä siitä, että lähiruokateeman edistämiseen valtionhallinnossa voisi olla tyytyväinen; vastaajista 30 prosenttia on asiasta jokseenkin eri mieltä ja viisi prosenttia täysin eri mieltä. Kyselyissä eräs vastaaja kaipasi tässä kohden enemmän resursseja tekemiseen, toinen piti strategisena virheenä lähteä liikkeelle temalla, joka on *"suuren yleisön kannalta liian kapea"*. Yhden vastaajan mielestä suurin työ ohjelman tavoitteiden konkretisoimisessa on tehty ruohonjuuritasolla ja esimerkkinä hän toi tästä esille Herttoniemen ruokaosuuskunnan. Myös haastattelujen perusteella asiassa on vielä paljon tehtävää. Erään haastateltavan mielestä ohjelman toimet valtionhallinnossa eivät juurikaan ole

näkyneet maakunnissa, vaikka lähiruoka näkyikin, ja sama haastateltava arveli myös tulosten julkisten hankintojen puolella olleen laihoja. Haastatteluissa nousi myös esiin toive, että valtion suunnalta otettaisiin jämäkempi ote kuntien suuntaan. Ajatuksena oli, että valtionhallinnosta käsin pitäisi antaa tiukempaa ohjeistusta kuntasektorille siitä, että aluetaloudellisesti lähituotteiden käytön lisääminen on kestävästi ajateltuna huomattavasti parempi ratkaisu kuin se, että ostetaan kaikki mahdollisimman halvalla ja kaukaa ja samalla ulkoistetaan oma ruokatuotanto pois alueelta. Toisaalta valtiolla ei tässä suhteessa ole ohjausvaltaa muuten kuin informaation levittämisen kautta.



**Kuva 9.** Vastausjakaumat Lähiruokaohjelmasta esitettyihin väittämiin. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely sekä haastattelut, n=39-40.)

Komentoidessaan väittämää ”Toiminta lähiruoka-asioiden tiimoilta on kehittynyt myönteiseen suuntaan ohjelman ansiosta” yksi kyselyn vastaaja totesi, että monet muutkin asiat kuin ohjelma vaikuttavat tähän. Toisen vastaajan arvion mukaan toiminta on ollut ”tyhjää parempaa”, mutta hän kaipasi vähitellen vauhtia asioiden edistämiseen avaamatta tarkemmin ajatustaan.

Arvioita lähiruokateemaan liittyvien verkostojen yhteistyön vahvistumisesta ohjelman myötä säestettiin sanallisissa kommentteissa mm. erään vastaajan tuodessa esiin sen, että juuri Aitoja makuja ja Ruoka-Suomi-teemaryhmä ovat kunnostautuneet edistämällä aitoa yhteistyötä. Siinä oleellisena keinona ovat olleet kohtaamiset ja säännölliset tapaamiset. Toisessakin kommentissa nostettiin esiin yhteiset tilaisuudet ja tapaamiset ja arvioitiin niiden vahvistaneen hyvin verkostoja. Yhdessä kommentissa arveltiin myös,

että mahdollisesti joitakin tahoja on jäänyt yhteistyön ulkopuolellekin. Yksi kommentoija nosti esille havainnon, että *"verkostoja oli jo toki ennen lähiruokaohjelmaakin, mutta on se vahvistunut ja tiivistynyt ja ennen kaikkea sitä on linjattu ohjelmassa, että näin olisi myös jatkossa"*.

Lähiuokateeman edistämisen ohjelman puitteissa tuettavilla kehittämishankkeilla yhdessä kyselyvastauksessa kaivattiin lisää käytännönläheisyyttä ja nopeita kokeiluja. Myös yritykset ja tuotteet haluttaisiin hankkeiden kautta näkyviksi. Eräs vastaaja antoi asiasta hyvän arvion, mutta näki vielä tehtävää, toisen mukaan *"meillä on muutama tosi hyvä henkilö, jotka tätä työtä ovat tehneet"*. Yhden vastaajan mielestä on vaikea osoittaa pitkän tähtäimen vaikuttavuutta hankkeiden aikaansaannoksista. Yhdessä kommentissa todettiin valtakunnallisten hankkeiden tukevan alueellista työtä.

Kommentoidessaan Lähiuokaohjelman eri kanavissa toteuttaman tiedottamisen onnistumista yksi vastaaja totesi asian näkyneen erittäin hyvin eri kanavissa. Parissa muussa kommentissa arvioitiin, että ruohonjuuritason näkyvyydessä on parantamisen varaa ja peräänkuulutettiin toimia, joilla asia näkyisi enemmän tavalliselle kuluttajalle ja yrittäjille.

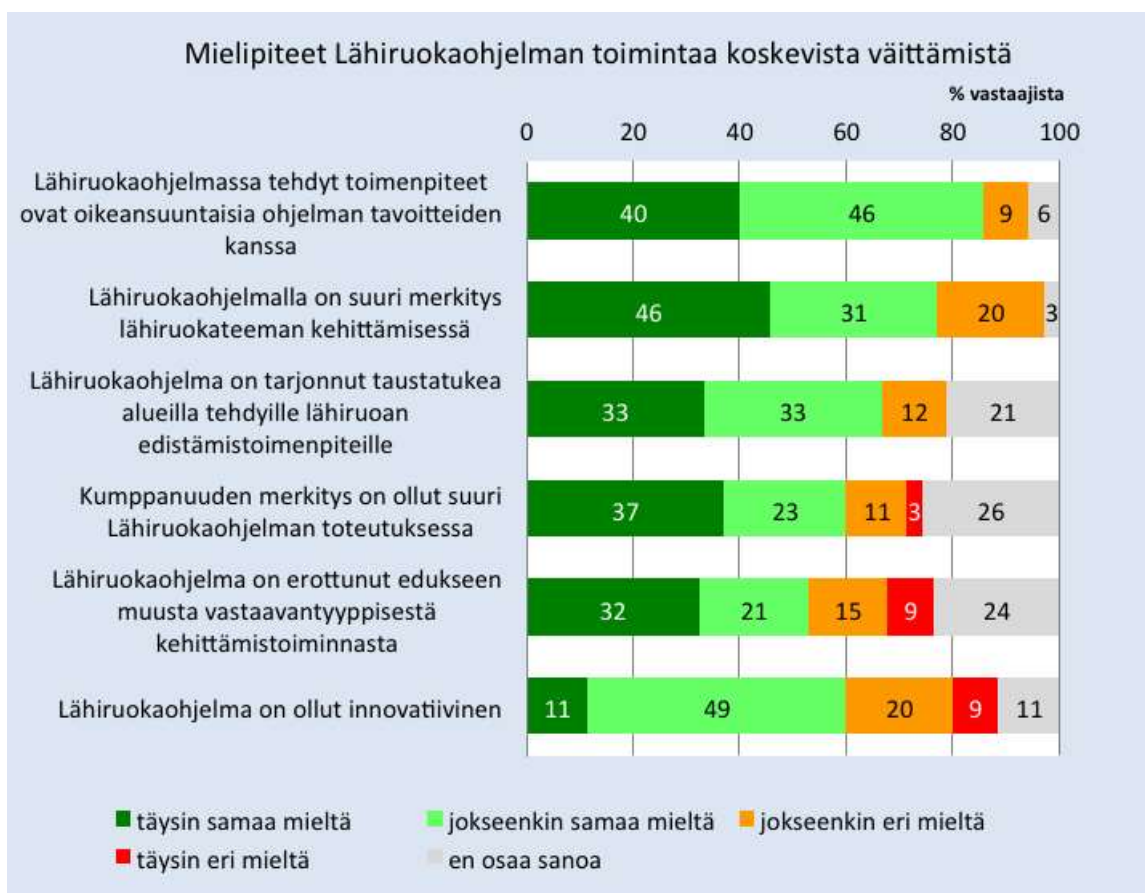
Arviointityöpajassa pohdittiin, millä keinoilla vaikuttamistyössä voidaan päästä parhaisiin lopputuloksiin lähiruoka-asioita edistettäessä. Esille tuli, että ohjelmassa on paljon pyritty vaikuttamaan asioihin käyttämällä myös ns. hiljaisen vaikuttamisen keinoja. Asioita on välitetty verkoston muille osapuolille, jotka voivat tuoda niitä paremmin esiin tai joiden kautta kulloinkin voidaan olettaa asioiden etenevän tehokkaimmin. Tässä mahdollisuutena on myös epäkohtien saattaminen julkisuuteen ja esim. tutkivan journalismin keinot. On selvää, että tällaiset vaikuttamisen keinot eivät ole sillä tavoin näkyviä ja ohjelman työksi osoitettavia, että ohjelman yhteistyökumppanit saati ulkopuoliset voisivat niitä kattavasti arvioida. Työpajassa peräänkuulutettiin tämän rinnalle muina vaikuttamiskeinoina myös avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja positiivista mainontaa.

Kyselyissä esitettiin Lähiuokaohjelman toiminnasta **väittämiä, joissa otettiin kantaa mm. ohjelman toimenpiteiden ja tavoitteiden samansuuntaisuuteen, innovatiivisuuteen, taustatuen tarjoamiseen alueille sekä kumppanuuden merkitykseen ohjelman toteutuksessa** (seuraava kuva). Samalla tavalla kuin edellä, kyselyvastaajat saivat ottaa kantaa esitettyihin väittämiin annettujen vastausvaihtoehtojen avulla ja tarkentaa tuota kantaansa omin sanoin. Lisäksi haastatteluissa käsiteltiin erikseen ohjelman innovatiivisuutta, sen tarjoamaa taustatukea alueilla tehdyille lähiruoan edistämistoimenpiteille sekä merkitystä lähiruokateeman kehittämisessä.

Yleisvaikutelma kyselyvastaajien suhtautumisesta esitettyihin väittämiin on tässäkin kohden myönteinen; yli puolet vastaajista oli niistä täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Eniten vastaajat olivat samaa mieltä siitä, että Lähiuokaohjelmassa tehdyt toimenpiteet ovat oikeansuuntaisia ohjelman tavoitteiden kanssa. Näin siitä huolimatta, että yksi vastaaja totesi kommentissaan ilman tarkempaa yksilöintiä, ettei hän hyväksy kaikkia ohjelman tavoitteita.

Vastausten perusteella sidosryhmien edustajien huomattava enemmistö on myös täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että Lähiuokaohjelmalla on suuri merkitys lähiruokateeman kehittämisessä. Eräessä kommentissa todettiinkin, että *"on hyvä, kun on*

jokin ohjelma johon voi viitata ja vedota”. Jälleen tässä yhteydessä nostettiin esiin myös epäily koko teeman kehittämisen tarpeellisuudesta ja liputettiin sen sijaan työnteon tarvetta yleisesti suomalaisen elintarviketuotannon ja arvonalisää tuovan jalostuksen hyväksi. Haastatteluissa aiheesta puolestaan keskusteltiin siinä hengessä, että ohjelma koettiin tällaisen teeman kehittämisessä hyvinkin tärkeäksi ja toivottiin sille jatkuvuutta: ”(Lähirookaohjelma) on äärimmäisen tärkeä. Toivon, että se on sellainen ohjelmatyökalu, jota aina valtiiovallan puolesta päivitetään ja yhä enempi vain jalkautettaisiin maakuntiin ja sillä tavalla saataisiin se ihan elävöiksi. Kenttä elää koko ajan ja maailma muuttuu niin nopeasti, että me tarvitsemme asioita, joissa on myös jatkuvuutta.” Haastatteluissa tuotiin lisäksi esille, että lähirooka-asiassa Suomessa on osajia ja sekä heidän oma verkottumisensa että heillä olevan tiedon levittäminen toimijoille on hyödyllistä.



**Kuva 10.** Vastaajien mielipiteet Lähirookaohjelman toimintaa koskevista väittämistä. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely, n=33–35.)

Kolmasosa vastaajista oli täysin samaa mieltä siitä, että Lähirookaohjelma on tarjonnut taustatukea alueilla tehdyille lähirooan edistämistoimenpiteille, kolmasosa oli asiasta jokseenkin samaa mieltä. Kyselyvastauksissa tätä asiaa kommentoitiin kahteen suuntaan. Toisaalta joku koki taustatuen olleen puolueellista, mutta ei asiaa sen pidemmälle selittänyt. Joku toinen taas halusi korostaa, että asia on tärkeä.

Reilusti yli kolmasosa vastaajista näkee, että kumppanuuden merkitys on ollut suuri Lähirookaohjelman toteutuksessa. Toisaalta tässä väittämässä ”en osaa sanoa” -vastausten osuus oli myös suurin, mikä varmasti kertoo siitä, että osalle vastaajista ohjelman käytännön toteutus on jäänyt vieraaksi. Kuitenkin kuten eräässä asiaan liittyvässä kommentissa todettiin, ohjelman toteutuksen kannalta on tärkeää saada



muita mukaan ja toimimaan, missä kommentoijan mukaan on myös erityisen hyvin onnistuttu.

Lähipuokaohjelman erottumiseen muusta vastaaventyyppisestä kehittämistoiminnasta otettiin kyselyssä kantaa parin myötäsukaisen kommentin kautta. Eräs vastaaja totesi, että lähipuokakoordinaattori on ollut alueilla hyvin tilaisuuksissa tms. mukana ja hänen kanssaan henkilökohtaiset keskustelut ovat olleet mahdollisia. Lisäksi ohjelmaa on pidetty käytännönläheisenä, mikä erottaa sen muista ohjelmista. Kyselyssä ohjelmaa ei kuitenkaan pidetty erityisen hyvin muista erottuvana.

Lähipuokaohjelman innovatiivisuudesta kyselyvastaajista kohtuullisen suuri joukko (29 %) oli ainakin jokseenkin eri mieltä. Kukaan kyselyvastaaja ei antanut tässä yhteydessä mielipidettään tarkentavaa kommenttia, mutta asiasta keskusteltiin haastatteluissa. Käydyissä haastatteluissa Lähipuokaohjelman innovatiivisuuden puolesta liputti jotakuinkin samanlainen osuus haastateltuja kuin kyselyssäkin, kun taas kriittisempää näkemystä edusti 40 prosenttia haastatelluista. Sinänsä innovatiivisuudelle nähtiin ohjelmassa hyvin tilaa ja myös tarvetta ja tässä viitattiin samalla uuden maaseutuohjelman vaatimukseen innovatiivisuuden lisäämiseksi maaseudun kehittämistoimissa. Ohjelmasta innovatiivisia piirteitä tunnistanee nostivat esille mm. sen, että ohjelman rakentaminen koko lähipuoka-aiheen ympärille on ennennäkemätöntä: *"Ennen ei ole tehty näin kokonaisvaltaisesti suunnittelua lähipuokan puolesta. Sen vuoksi se täyttää innovatiivisuuden merkkejä."* Ohjelman käytössä olleet sosiaalisen median työkalut sekä palkitsemiset haluttiin myös nähdä osoituksena innovatiivisesta ohjelmatyöstä. Lisäksi muistutettiin, että ohjelmassa on toteutettu hankkeita nimenomaan elinkeinonharjoittajien ja käytännön toimijoiden kanssa yhdessä. Yhtenä esimerkkinä innovatiivisuudesta nostettiin kehittämistoimet vähemmän hyödynnetyn kalan käytön lisäämiseksi, että saataisiin suomalaista järvikalaa kouluihin ja kuntakeittäisiin. Asian tiimoilta kerrottiin rakennetun kokonaan uusia tuotteita, joiden avulla saadaan myös joitakin työpaikkoja lisää ja terveellisempää ruokaa syötäväksi.

Arviointityöpajassa käsiteltiin myös sitä, mitä uusia keinoja ohjelman tulisi kokeilla tai ottaa käyttöön tavoitteisiinsa pääsemiseksi. Keskustelussa nostettiin esiin muutamia ideoita. Ensinnäkin maakuntien toimijoille voitaisiin antaa vinkkejä siitä, millä keinoilla vaikuttamistyötä alueilla voitaisiin tehdä. Myös kuluttajat esim. kuluttajaosuuskuntien kautta pitäisi valjastaa asiaan paremmin, koska ne voisivat tuoda mukaan kokonaan uusia näkökulmia. Työpajassa muistutettiin, että suoramyynä on lähtenyt nousuun juuri kuluttajien eli kysynnän kasvun ansioista. Yhtenä hyvänä vaikuttamisen kohteena nähtiin tulevat kuluttajat ja todettiin, että koulut ja kotitalousopettajat ovat koululaisiin vaikuttamisessa avainasemassa.

Sidosryhmien edustajia pyydettiin arvioimaan **Lähipuokaohjelman tähänastista onnistumista antamalla sille kokonaisuutta kuvaava kouluarvosana**. Annettujen numeroiden hajonta oli suuri asettuen viitosen ja yhdeksäisen välille. Puolet kyselyyn vastanneista ja haastatelluista antoi numeroksi seitsemän tai kahdeksan, runsas neljäsosa valitsi numeron niiden alapuolelta ja vajaa neljäsosa arvioi ohjelman onnistumisen yhdeksän arvoiseksi. Kaikkien numeroarvioiden keskiarvo oli tyydyttävän ja hyvän välimaastossa 7,6.

Mitä mieltä arvioinnin tiedonhankinnassa tavoitetut ihmiset olivat siitä, **kannattaako Lähiruokaohjelmaa jatkaa myös tulevalla hallituskaudella?** Kysymykseen saatujen vastausten jakauma esitetään seuraavassa kuviossa.



**Kuva 11.** Vastaajien näkemys siitä, kannattaako Lähiruokaohjelmaa jatkaa tulevalla hallituskaudella. (Sidosryhmä- ja eduskuntakysely sekä haastattelut, n=36.)

Haastatteluissa myönteisesti asiaan suhtautuneiden kommentteissa todettiin mm., että olisi virhe, jos lähiruokaa koskeva kysyntäpotentiaali jätettäisiin hyödyntämättä ja siihen myös kehittämistyössä ponnistelematta. Lähiruoka-asiaan ei vastaajan mielestä tule suhtautua tunteella vaan arvioimalla sitä yhtenä mahdollisena viljelijöiden toimeentulon vahvistajana. Tässä yhteydessä haastatteluissa esitettiin myös toive siitä, että nykyinen lähiruokakoordinaattori jatkaisi edelleen tehtävässään, koska hänellä on jo tähän mennessä näyttöä hyvistä aikaansaannoksista ja hänellä on työssä tärkeät, hyvät ja toimivat verkostot.

## Johtopäätökset

Lähirookaohjelma on onnistunut etenkin lähiroukatoimijoiden välillä toteutetussa viestinnässä ja alan muiden toimijoiden kanssa tehdyssä yhteistyössä. Myös lähiroukayritysten kanssa tehdyn yhteistyön voi katsoa onnistuneen.

Lähirookaohjelmassa on ollut käytössä hyvä ja riittävä asiantuntemus. Myös lähiroukatoiminnan yleisesti voi katsoa kehittyneen myönteiseen suuntaan ohjelman ansiosta. Sen sijaan vaikuttamisessa eri toimijatahoihin niin ruokaketjussa kuin valtionhallinnossakin on edelleen runsaasti tekemistä. Tästä kaivataan myös näkyviä tuloksia. Ylipäänsä vaikuttamiseen peräänkuulutettiin avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja positiivista mainontaa. Joissakin tilanteissa on toki perusteltua ja odotettavissa paremmat lopputulokset, kun vaikuttaminen tapahtuu julkisuudelta piilossa ja pöytäkirjojen ulkopuolella.

Valtakunnallista Lähirookaohjelmaa tarvitaan jatkossakin ja sen jatkoa tulevalla hallituskaudella kannatetaan sidosryhmien keskuudessa vankasti. Sillä on jo tähän mennessä ollut suuri merkitys lähiroukateeman kehittämisessä.

Sidosryhmien edustajat arvottavat Lähirookaohjelman tähänastisen toiminnan tyydyttävän ja hyvän välimaastoon (numerokeskiarvo 7,6 asteikolla 4–10). Kun kokonaisuutta tarkastellaan kaiken arviointiaineiston perusteella, ulkopuolisen arvioitsijan näkökulmasta Lähirookaohjelman toiminta näyttää kuitenkin tätä paremmalta. Ohjelma on jo tähän mennessä päässyt toiminnassaan varsin hyvälle tasolle ja edistänyt hyvin lähirooka-asiaa. Jatkossa olisi hyvä selvittää mm., mitä uusia kehittämissajatuksia kuluttajilta voisi saada ja mikä rooli esimerkiksi kuluttajaosuuskunnilla voisi olla.

**Liitetaulukko.** Lähiruokaohjelman toimenpiteet ja tähänastiset tulokset ohjelman päätavoitteiden osalta. (Yhteenvedo Lähiruokaohjelman toteuttamisesta vuosina 2012-2015, luonnos.)

TAVOITE JA TOIMENPIDE	TOIMENPITEEN TULOKSET
<p><b>1) monipuolistaa lähiruoan tuotantoa ja lisätä sitä kysyntää vastaavaksi sekä nostaa lähiruoan jalostusastetta</b></p>	
<p><i>Tuetaan rahoituksellisesti (Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma, Suomen elinkeinokalatalousohjelma, rakennerahasto-ohjelma) lähiruokayritysten käynnistys-, investointi- ja kehittämistoimintaa, kasvuyrittäjyyttä sekä lähiruokasektorin yleiseen kehittämiseen, tunnettavuuden lisäämiseen ja osaamisen tason nostoon liittyviä kehittämistoimenpiteitä.</i></p>	<p>Ohjelmakaudella 2007–2013 Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta myönnettiin elintarvikealan yrityksille investointi- ja kehittämistukea yhteensä noin 38 miljoonaa euroa, investointihankkeita yli 520 kpl. Siitä noin 85 % kohdistui pk-yrityksille maataloustuotteiden jalostukseen ja noin 15 % kohdistui mikroyrityksille elintarvikkeiden jalostukseen.</p> <p>Hallituskaudella 2011–15 toteutettiin yli 130 kpl lähiruokaan liittyvää koulutus- ja kehittämishanketta, julkista rahoitusta Manner-Suomen maaseutuohjelmasta noin 30,4 meuroa.</p> <p>Hallituskaudella 2011–15 rakennerahastoista lähiruokaan liittyviä hankkeita yli 70 kpl, julkista rahoitusta noin 13,5 meuroa. Myös kalatalousrahastosta on rahoitettua lähiruokaohjelman tavoitteita tukevia toimia.</p>
<p><i>Ruokamatkailua ja laadukasta ruokaa osana matkailun palveluketjua kehitetään systemaattisesti alan yhdessä luomien tavoitteiden suuntaisesti. Suomen matkailustrategiassa huomioidaan laadukas ruoka osana matkailua.</i></p>	<p>V. 2012–14 MMM/MAKERA-rahoituksella Ruoka osana matkailua -kehittämishanke, jossa kerättiin hyviä käytänteitä ruokamatkailuyritysten kehittämiseksi. Hankkeen tuloksena syntyi Evästä matkailuun -opas.</p> <p>Suomen ensimmäisen Ruoka&amp;Matkailu-strategian laatiminen v. 2014 ruoka- ja matkailualojen toimijoiden kanssa; Ruokamatkailu-strategian julkistus 3/2015 ja sen jalkauttamiseen liittyvä kehittämishanke v. 2015-17 käynnistetty.</p> <p>V. 2015 alussa toteutettiin ensimmäinen ruokamatkailukilpailu, jonka kautta tavoitteena nostaa ruokamatkailun tunnettuutta ja tuoda esiin esimerkkeinä hyviä yrityksiä tai yhteisöjä, jotka ovat innovatiivisia ruokamatkailun edelläkävijöitä.</p> <p>MMM/Lähiruokaohjelma järjesti eri puolella Suomea eri yhteistyökumppaneiden kanssa Ruoka&amp;Matkailu-hanketreffejä: 4 kpl v. 2013 ja 2 kpl v. 2014.</p> <p>Alueilla on erilaisia kulttuuriin, matkailuun, ruokaan tai hyvinvointiin liittyviä strategioita, joissa ruokamatkailun kehittäminen on esillä. Eri puolilla Suomea on toteutettu myös lukuisia ruokamatkailuun liittyviä hankkeita.</p>



<p><b>2) parantaa pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin mahdollisuuksia lainsäädännön ja neuvonnan keinoin</b></p>	
<p><i>Kehitetään edelleen kansallista elintarvikelainsäädäntöä siten, että EU:n sallimat joustot paikalliseen tuotantoon otetaan täysimääräisesti käyttöön. Selvitetään elintarvikelainsäädäntömuutosten vaikutuksia alan pk-yritysten toimintaan</i></p>	<p>Elintarvikelain ja asetusten muutokset tulivat voimaan v. 2012 alussa. Lainsäädännön muutosten keskeisempiä kohtia ovat: elintarvikevalvonnan lähtökohtana on riskiperusteisuus - vaatimukset suhteutetaan toiminnan luonteeseen (mitä elintarvikkeita, mille kuluttajaryhmille, jne.) ja laajuuteen; elintarvikehuoneistojen hyväksymisestä on luovuttu (menettelyn piiriin jäävät eläimistä saatavia elintarvikkeita käsittelevät laitokset); kaikkein pienimpien toimijoiden vähäinen myynti vapautettiin kokonaan ilmoitusvelvollisuudesta; alkutuotannon tuotteiden vähäisen luovutuksen suoraan kuluttajalle katsotaan kuuluvan alkutuotantoon, eikä siitä enää tehdä elintarvikehuoneistoilmoitusta; alkutuotteiden luovuttaminen kauppaan tai suurtalouteen on tehty entistä helpommaksi; oma-valvontasuunnitelmien hyväksymisestä on luovuttu; valvontatulosten julkistamisesta säädettiin, mikä lisää valvonnan avoimuutta; pienteurastamojen lihantarkastus siirrettiin valtiolle (Eviralle) ja lihantarkastusmaksuja alennettiin. Lisäksi MMM kumosi kesällä 2012 tuotekohtaisia asetuksia lainsäädäntötaakan vähentämiseksi. Laitosasetukseen (795/2014) tehtiin 1.11.14 alkaen joustoja: luonnonvaraisen riistan käsittelylaitoksille helpotus nylkemättömien/kynimättömien eläinten vastaanoton ja säilytyksen osalta; poroteurastamoille helpotus, ettei poroja tarvitse juottaa talvella, jos tarjolla riittävästi lunta; pienille laitoksille mahd. saada helpotus vesihuuhtelukäymälän osalta; raakamaidon suoramyynnistä pois vaatimus laitoshyväksynnästä ja määrärajoitus; kalastustuotteita käsitteleviltä laitoksilta ei vaadita lisämerkintää ns. PAH-asetusta sovellettaessa.</p>

<p><i>Tehostetaan koulutusta ja neuvontaa elintarvikelainsäädännöstä ja siitä viestimistä ja ohjeistusta parannetaan. Edistetään hyvään käytännön oppaiden laadintaa.</i></p>	<p>Elintarvikealan valvojille ja toimijoille järjestetty koulutusta ja neuvontaa tällä hallituskaudella MMM:n hallinnonalalla: valvojille noin 90 tilaisuutta (osallistujia yli 5400), toimijoille yli 20 tilaisuutta (yli 3400 hlöä).</p> <p>Oiva, elintarvikevalvonnan tarkastustietojen julkistamisjärjestelmä, on otettu käyttöön ravintoloissa ja vähittäismyyntipaikoissa. V. 2015 Oiva-järjestelmä laajenee muihin elintarvikehuoneistoihin ja laitoksiin. Oiva-koulutuksia järjestetty tähän mennessä toimijoille 34 kpl ja sidosryhmille 17 kpl. Toimijoita koulutuksiin on osallistunut yli 2500 henkilöä.</p> <p>MMM käynnisti v. 2011 hankkeen, jossa selvitettiin pk-yritysten kokemuksia ja toiveita neuvonnan ja koulutuksen suhteen sekä olemassa olevan koulutuksen tarjontaa. Selvityksen pohjalta kehitettiin koulutuspaketti ja järjestettiin 3 koulutustapahtumaa, jossa toimijat, neuvojat ja valvojat ovat voineet verkostoitua ja päivittää tietojaan elintarvikehygieniasta ja -lainsäädännöstä.</p> <p>Alueilla on ollut käynnissä koulutushankkeita joissa käsitelty myös elintarvikelainsäädäntöä. Valvontatulosten julkistamiseen liittyvillä arviointiohjeilla, jotka valmisteltiin yhteistyössä toimijoiden kanssa, edistetään tavoitetta yhdenmukaisesta valvonnasta.</p>
<p><i>Kehitetään Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman yritystukijärjestelmää muun muassa selkeyttämällä ohjelmaan liittyvää lainsäädäntöä ja tukiprosenttiporrastuksia sekä kiinnittämällä entistä enemmän huomiota tukien vaikuttavuuteen.</i></p>	<p>Ohjelmakaudella 2014–20 elintarvikealan investointeihin käytettävissä oleva julkinen rahoitus (EU:n ja valtion rahoitus) on noin 44 miljoonaa euroa. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan 2014–20 sisältyvän maaseudun yritystuen osalta valmistelun lähtökohtana on ollut tuen vaikuttavuuden parantaminen erit. tukihakemuksiin sovellettavien valintaperusteiden avulla ja tehostamalla ohjelman arviointia. Tukea koskevan kansallisen lainsäädännön (ml. tukitasot) perustana on EU:n lainsäätö ja tukeen sovelletaan uusia valtioneuvoston päätöksiä.</p> <p>Maataloustuotteita jalostavien mikroyritysten yhteisiin investointeihin kannustetaan korotetulla tukitasolla. Elintarvikealan yleiseen kehittämiseen panostetaan koulutus- kehittämis- ja yhteistyötoimenpitein.</p>
<p><b>3) kasvattaa lähiruoan osuutta julkisista hankinnoista parantamalla hankintaosaamista ja laadullisia kriteereitä</b></p>	
<p><i>Kansallisen hankintalainsäädännön kehittäminen edelleen.</i></p>	<p>Kansallisen hankintalainsäädännön uudistaminen on käynnissä osana hallituksen rakennepoliittista ohjelmaa. TEM:n työryhmät valmistelevat hankintalainsäädännön kokonaisuudistusta, hallituksen esitys eduskunnalle v. 2015 loppuun mennessä. EU:n hankintadirektiivissä korostuu vahvasti laadullisten kriteerien huomioiminen halvan hinnan sijaan, mikä antaa parempia mahdollisuuksia myös lähiruoalle menestyä hankintaprosesseissa.</p>

<p><i>Hankintaosaamista lisäävien ja hankintakäytäntöjä kehittävien toimenpiteiden rahoitus ja toteutus.</i></p> <p><i>Tarjotaan hankintaprosesseissa mukanaoleville ohjeistusta ja neuvontaa sekä kehitetään työkaluja, kriteereitä ja ohjeistusta, jotka mahdollistavat kestävät hankinnat.</i></p> <p><i>Kannustetaan kuntia ja maakuntia kasvattamaan lähiruoan osuutta hankinnoissaan ja kannustetaan kuntia tekemään lähiruoan käytön edistämistä päätökset, jotka kirjataan kunnan ja sille palveluja tuottavan ruokapalvelun strategioihin.</i></p> <p><i>Maakunta- ja kuntatasolla edistetään lähiruokaa mm. lisäämällä tuottajien ja hankkijoiden yhteistyötä ja vuoropuhelua sekä levittämällä parhaita käytäntöjä.</i></p>	<p>MMM on rahoittanut useita hankkeita, joissa kehitetty hankintakäytäntöjä ja -osaamista. Savon koulutuskuntayhtymän KeHa-hankkeessa kehitettiin pilottikuntien kanssa tuotekohtaisia hankintaprosesseja, mallinnettiin tuotteiden elinkaarilaskelmia ja selvitettiin ympäristövaikutuksia. Savon koulutuskuntayhtymän ja Suomen Kuntaliiton yhteishankkeessa laadittiin hankintavihko ja laajempi hankintaopas (<a href="http://www.lahisopas.fi">www.lahisopas.fi</a>), jossa on esimerkkejä hankintakriteereistä, prosessi-kuvausta ym. hankintainformaatiota sekä lähiruoan hankinta-asiamies -mallinnusta. Motiva Oy on tehnyt YM:n Kultu-rahoituksella ruoan ja ruokapalveluiden julkisiin hankintoihin ympäristökriteerit (<a href="http://www.motivanhankintapalvelu.fi/tietopankki/ruokapalvelut/ymparistokriteerit.html">www.motivanhankintapalvelu.fi/tietopankki/ruokapalvelut/ymparistokriteerit.html</a>).</p> <p>Suomen Yrittäjät ry:llä on hankinta-asiamiespalvelu (kattaa myös elintarvikkeet), joka on tällä hetkellä saatavilla 8 alueella, rahoitus mm. SY, EAKR, maakunnan kehittämisraha.</p> <p>Alueilla on ollut useita hankkeita lähiruoan saamiseksi julkisiin hankintoihin: kuntakierroksia, lähiruokafoorumia ym. kohtaamisten mahdollistamisia.</p>
<p><b>4) parantaa alkutuotannon mahdollisuuksia</b></p>	
<p><i>Aloitetaan "paikallinen tuotanto ja suoramyynä" -ohjelman valmistelu yhteistyössä tuottaja- ja neuvontajärjestöjen kanssa.</i></p>	<p>Maatalouden erityiskomitea hylkäsi v. 2014 esityksen EU-laajuisesta vapaaehtoisesta "oman tilan tuote" -laatuilmaisesta eikä valmistelu EU-tasolla ole tämän jälkeen edennyt.</p> <p>Lähiruokaohjelmassa on paikallisuutta koskeva määritelmä, mikä on linjassa kansallisen elintarvike-lainsäädännön kanssa. Uusi maaseudun kehittämisohjelma korostaa paikallistuotannon ja -markkinoiden mahdollisuuksia, ja niissä lyhyet jakeluketjut määrittelevät jakelun vain yhtä välikättä koskevaksi. Alueilla on omia lähiruokamerkkejä, ja lisäksi mm. kaupan toimijat ovat olleet aktiivisia merkitsemään lähiruokatuotteita valikoimissaan.</p> <p>Aitojamakuja II -hankkeessa kerättiin v. 2013–14 aitojamakuja.fi-portaaliin elintarvikeyritysten lisäksi myös suoramyynä harjoittavat tilat. Hankkeessa koostettiin lainsäätäjien, elintarvikevalvojen, kehittäjien ja tuottajajärjestöjen yhteistyönä maataloilta suoramyynätiopas, joka julkistettiin 16.9.2014. Osana Aitojamakuja II -hanketta järjestettiin maataloilta syksyn 2014 – talven 2015 aikana myös suoramyynätkoulutusta tuottaja- ja neuvontajärjestöjen sekä alueellisten elintarvikealan toimijoiden yhteistyönä.</p>

<p><i>Maatalouteen liittyissä politiikkatoimissa tunnustetaan alkutuotannon tuotteiden ja niiden jalostuksen ja markkinoille saattamisen sekä lyhyiden jakeluketjujen mahdollisuudet ja tukijärjestelmin niitä tukevat investoinnit. Investointeja kannustavien tukijärjestelmien vaikuttavuutta parannetaan.</i></p>	<p>Maatilojen kehitysnäkymät 2014 -tutkimuksen (TNS Gallup, rahoitus MMM ja MTK) mukaan maataloilla on yhä suurempaa kiinnostusta lähiruoan tuotantoon, jatkojalostukseen ja myyntiin. Jopa 3000 tilaa ovat halukkaita toteuttamaan pelkästään suoramyynä-investointeja, lisäksi nousussa on edelleen omien raaka-aineiden jatkojalostus ja niihin liittyvät investoinnit.</p> <p>Maatalouden investointeja tuetaan osana Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa 2014–2020. Erillisenä tukikohteenä on mm. maataloustuotteiden myyntikunnostukseen liittyvät investoinnit. Kaikkiin investointeihin sovelletaan valintamenettelyä, valintakriteereissä huomioidaan mm. hankkeen mahdollinen liittyminen osaksi lähituotantoketjua.</p>
<p><b>5) tiivistää lähiruokasektorilla toimivien yhteistyötä</b></p>	
<p><i>Elintarvikealan kehittäminen ja lähiruoka tunnustetaan maakuntien kehittämisstrategioissa ja -ohjelmissa sekä ELY-keskusten alueellisissa kehittämisohjelmissa.</i></p>	<p>Lähiruoka on mukana kehittämisen painopistealueena jokaisessa ohjelmakautta 2014–20 koskevassa maakunnan kehittämisstrategiassa ja -suunnitelmassa ja ELY-keskusten laatimissa alueellisissa kehittämisohjelmissa. Alueellisesta rahoituksesta on lähiruokasektorille mahdollista hakea yritys- ja kehittämistukia yhteensä satojen miljoonien eurojen arvosta.</p>
<p><i>Alueilla on lähiruokaohjelman vastuuhenkilöitä, jotka toimivat kontaktina ohjelman ja alueellisen toiminnan välillä.</i></p>	<p>V. 2014 tammikuun loppuun asti toimi valtakunnallinen elintarvikealan pk-yrittäjyyden kehittämiseen keskittynyt YTR:n Ruoka-Suomi-teemaryhmä, jonka aluejäsenet toimivat lähiruokaohjelman vastuuhenkilöinä ja sanansaattajina omilla alueillaan. TEM:n lopetettua teemaryhmätoiminnan vastuuhenkilöverkostoksi muodostui aitojamakuja-alueverkosto, jossa osin samoja henkilöitä kuin Ruoka-Suomi-verkostossakin.</p>
<p><i>Ohjelmakaudella 2014-20 käynnistetään aluerahoituksella jokaiselle, noin maakuntaa vastaavalle, alueelle monivuotiset elintarvikealan ja lähiruoan kehittämiseen keskittyvät koordinoitihankkeet, jotka kokoavat yhteen alueen toimijat ja hankkeet ja verkottavat ne muiden alueiden vastaaviin koordinaatiohankkeisiin sekä osallistuvat alan valtakunnallisiin kehittämistoimiin. Uudella ohjelmakaudella mahdollistetaan myös alueellista kehittämistoimintaa tukevien valtakunnallisten koordinaatiohankkeiden toteuttaminen.</i></p>	<p>Uuden ohjelmakauden käynnistyminen on viivästynyt. Alueellisten, valtakunnallisten ja koordinaatiohankkeiden ml. lähiruoka haku käynnistyi 11.5.2015. Alueilla on ollut aktiivista valmistelua alueellisista ja alueiden välisistä koordinaatiohankkeista.</p>

<b>6) lisätä ruoan ja ruokaketjun toimijoiden arvostusta</b>	
<p><i>Lisätään kansalaisten arjen valmiuksia kotitalousasioissa muun muassa ruoan käsittely- ja valmistustaitoja edistävien neuvontajärjestöjen kuten maa- ja kotitalousnaiset, Suomen 4H-liitto ja Martat toiminnan kautta.</i></p>	<p>Neuvontajärjestöjen valtionavut ovat edelleen kohtuullisella tasolla kehysleikkauksista huolimatta, mikä takaa neuvontatoiminnan jatkuvuuden. MMM:n tulossopimuksissa neuvonnan kanssa lähiruoka on sisällytetty mukaan.</p> <p>Vuosina 2012–2014 MMM on rahoittanut useita hankkeita koskien erityisesti lasten ja nuorten ravitsemusta ja terveyttä.</p> <p>Vuoden 2013 hankehaussa yhtenä painopisteenä oli ”Nuoret ja ruokaketju” (Lisätään erityisesti nuorten tietämystä ruokaketjusta ja sen vaikutuksista työllisyyteen, huoltovarmuuteen, ympäristöön sekä ruoan terveellisyteen ja laatuun).</p>
<p><i>Edistetään ruokakasvatusta sisällyttämällä ruoka- ja ravitsemusnäkökulmaa varhaiskasvatukseen, peruskoulun ja lukion eri oppiaineisiin, opettajankoulutuksiin sekä toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Kohdennetaan käytettävissä olevia resursseja kotitalousopetukseen ja tuetaan sen valinnaisuutta.</i></p>	<p>Opetussuunnitelmien perusteiden muutoksen myötä kotitalous-oppiaine mahdollistuu valinnaisena aineena myös alakouluissa. Kunnat itse päättävät, ottavatko ne aineen omaan opetuspalettiinsa.</p> <p>MMM rahoitti ostopalveluna hankinnan, jossa on työstetty aineistoa ruokakasvatusteeman sisällyttämiseksi paikallisiin opetussuunnitelmiin, jotka tulevat käyttöön 1.8.2016.</p>

**Arviointi | Selvitykset**

**TK-EVAL**

**Tiedonhankintapalvelut | Yrityshistoriikit ja julkaisut**

TK-Eval

[www.tk-eval.fi](http://www.tk-eval.fi)